

مأموریت راهبردی جنبش اجتماعی بسیج دانشجویی در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

علیرضا حدادی^۱، سیدمحمد صادق امامیان^۲، مرتضی زامانیان^۳

چکیده

بسیج دانشجویی به عنوان یکی از مهم‌ترین جنبش‌های اجتماعی که نقشی مؤثر در تحولات گوناگون علمی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی کشور بر دوش دارد، نیازمند هدف گذاری دقیق، تعیین استراتژی‌ها و برنامه‌هایی مشخص است که توان عظیم دانشجویان را در عرصه‌های مختلف علمی و عملی به کار گیرد و ظرفیت‌های آنان را در مسیر ایفای رسالت‌های تعیین شده الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت هدایت نماید. با تفتن به ماهیت این جنبش دانشجویی که مبین ویژگی‌های سازمان‌های داوطلبانه غیرانتفاعی است، اهمیت تدوین مأموریت دوچندان خواهد شد. هدف مقاله حاضر بررسی مأموریت موجود بسیج دانشجویی و ارائه مأموریت مطلوب آن است، که مبتنی بر روش کیفی، بر اساس مطالعه تطبیقی با سازمان‌های داوطلبانه بین‌المللی، تحلیل سیستمی و نظرات خبرگان و ذینفعان انجام پذیرفته است. مدل کلی در نظر گرفته شده ترکیبی از مدل‌های برایسون و هکس بوده که در قسمت‌های مختلفی تغییرات لازم به منظور بومی‌سازی آن در بسیج دانشجویی اعمال شده است. نتیجه آنکه، مأموریت‌های چهارگانه تربیت نیرو، نقش‌آفرینی عمومی، رشد تخصصی و نقش‌آفرینی تخصصی برای بسیج دانشجویی پیشنهاد گردیده است.

واژه‌های کلیدی: بسیج دانشجویی، سازمان‌های غیر انتفاعی، تدوین مأموریت، الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، برنامه‌ریزی استراتژیک، جنبش اجتماعی

^۱. دانشجوی دکتری دانشگاه تهران، نویسنده مسئول، تهران. ایران. arhadadi88@gmail.com

^۲. دکترای تخصصی دانشگاه ادینبرگ، ادینبرگ، بریتانیا. smsemamian@gmail.com

^۳. دکترای تخصصی دانشگاه باکلی، میلان، ایتالیا. mo.zamanian@gmail.com

۱. مقدمه و بیان مسئله

جنبش دانشجویی در ایران، سابقه‌ای بیش از ۸۰ سال دارد. این جنبش تا پیش از پیروزی انقلاب اسلامی تحت تأثیر سه جریان فکری چپ، اسلام‌گرا و لیبرال بوده است. تسخیر سفارت آمریکا در ۱۳۵۸ توسط دانشجویان پیروی خط امام، انقلاب فرهنگی سال ۱۳۵۹ و فتنه‌های دهه ۶۰ سبب دگرگونی در مأموریت‌های جنبش دانشجویی و تکوین رسمی بسیج دانشجویی در دی ماه سال ۶۹ شد. امام خمینی(ره) در ایده تشکیل بسیج دانشجو و طلبه می‌فرماید: «امروز یکی از ضروری‌ترین تشکله‌ها، بسیج دانشجو و طلبه است. طلاب علوم دینی و دانشجویان دانشگاه‌ها باید با تمام توان خود در مراکزشان از انقلاب و اسلام دفاع کنند و فرزندان بسیجیم در این دو مرکز، پاسدار اصول تغییرناپذیر «نه شرقی و نه غربی» باشند.» (۶۷/۹/۲). اما بسیج دانشجویی در طول چهار دهه گذشته بعد از انقلاب اسلامی شاهد تحولاتی بوده است. اوایل دهه ۷۰ و شرایط بعد از جنگ تحمیلی، سبب غلبه حاکمیت رویکرد توجیهی بر این تشکل شده و انتقاد به برخی مسئولان خرد و کلان نظام را به معنای زیر سؤال رفتن اصل نظام جمهوری اسلامی تفسیر می‌نمود. لذا خنثی‌سازی و تکنوکراسی و غیر سیاسی- شدن دانشجویان، سبب واکنش رهبری به این وضع شد (۱۳۷۲/۸/۱۳). اما روی کارآمدن دولت اصلاحات سبب سیاست‌زدگی تشکلهای دانشجویی و محدود کردن اندیشه امام خمینی ذیل جریانات حزبی و تنش‌ها و نقش‌آفرینی‌های میدانی شدید شد. روند تبدیل تشکلهای دانشجویی به بازوان سیاسی احزاب و مشاجرات فکری بسیج دانشجویی با هیجده‌های روشنفکرانه و سکولار به مبانی انقلاب اسلامی تا اواسط دهه ۸۰ تداوم داشت. به‌واسطه تغییر فضای کشور، گفتمان استقلال‌طلبی و عدالت‌خواهی در اواخر دهه ۸۰ بر بسیج دانشجویی غالب شد. دهه ۹۰ نیز شاهد تغییر گفتمان غالب سیاسی بسیج به گفتمان جهاد علمی و مطالبه‌گری دانش‌بنیان و مسئله‌محور بوده است.

با توجه به اقتضائات، جایگاه و رسالت جنبش دانشجویی و تفاوت‌هایش با سایر نهادهای موجود، به‌نظر می‌رسد از جمله‌ی مؤثرترین کنشگران الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، که می‌تواند با قبول مسئولیت این فرایند، وضعیت فعلی را دگرگون سازد، همین جنبش باشد. اما متأسفانه

جنبش‌های دانشجویی، تاکنون به چنین مهمی بی‌توجه بوده و گاهی پیاده‌نظام فعالیت‌های جناحی، گاهی درگیر کارهای تخصصی و کارشناسی مقلدانه و اغلب در فضای رخوت و بی‌عملی بوده‌اند. معمولاً تشکل‌های دانشجویی به دلیل اقتضائات دوران دانشجویی و سبک زندگی خاص خود، بطور بی‌نظم و ساخت‌نیافته‌ای اداره می‌شوند. مشکلات مدیریتی، تعامل با بدنه مدیریتی دانشگاه و سایر تشکل‌های داخل دانشگاه، جذب نیروی ورودی، استفاده از تجارب و مدیریت دانش، رسیدن به اولویت‌ها، تخصیص متناسب بودجه، موازی‌کاری و روزمرگی و... از جمله مشکلاتی است که می‌توان با ارائه یک برنامه راهبردی، بر آن فائق آمد.

برای بهبود کارایی جنبش دانشجویی با نگاهی کل‌نگر به رده بندی انواع سازمان‌ها، بسیج دانشجویی را می‌توان در گروه سازمان‌های داوطلبانه غیرانتفاعی به شمار آورد. به طور کلی تشکیل سازمان‌های داوطلبانه در کشورهای مختلف دنیا سابقه‌ای دیرینه دارد و از دیرباز نیازهای مختلف اجتماعی و فرهنگی جوامع گوناگون، محرک پیدایش این گونه سازمان‌ها بوده است. همچنین بیشتر دولت‌ها برای محقق ساختن ارزش‌ها و ایده‌های خود اقدام به تشکیل سازمان‌های داوطلبانه عمومی نموده‌اند تا نیروها و استعداد‌های کل جامعه را در جهت نیل به اهداف و آرمان‌های خود، به جنبش و تحرک در آورند. این سازمان‌ها که منبع تحرک جامعه محسوب می‌شوند، نقش مهمی را در تکوین راهبردهای اجتماعی دارند. در سال‌های اخیر موضوع برنامه‌ریزی استراتژیک برای سازمان‌های غیرانتفاعی و داوطلبانه، توجه زیادی را برانگیخته و مطالعات و پژوهش زیادی در این زمینه انجام شده است. برنامه‌ریزی استراتژیک می‌تواند مجموعه‌ای از مفاهیم، ابزارها و رویه‌ها را در اختیار مدیران ارشد این سازمان‌ها قرار دهد که توسط آن بتوانند به اهداف سازمان در یک فضای متغیر پیرامونی دست یابند. برنامه‌ریزی استراتژیک، در حقیقت نقشه راهی برای نیل به اهداف عالی سازمان به شمار می‌آید. به طور خلاصه، دلایلی همچون بالا بودن سطح انتظارات از این سازمان‌ها، گستردگی طیف ذی‌نفعان و مخاطبان سازمان، حساسیت سیاسی و اجتماعی بالای این سازمان‌ها، منابع مالی محدود و نیز تاثیرپذیری زیاد از محیط متغیر پیرامونی از جمله دلایلی است که ضرورت برنامه‌ریزی استراتژیک در سازمان‌های داوطلبانه را دو چندان می‌کند.

در این مقاله مأموریت مطلوب بسیج دانشجویی بر اساس، گام‌های تدوین مأموریت موجود، مطالعات تطبیقی، مطالعات سیستمی و نظرات خبرگان تدوین شده است.

۲. اهداف و پرسش‌های تحقیق

رسیدن به برنامه‌ای راهبردی و تدوین مأموریت‌ها جهت راهبری بهینه بسیج دانشجویی در تحقق منویات الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

هدف اصلی: تدوین مأموریت مطلوب بسیج دانشجویی

اهداف فرعی: تدوین مأموریت موجود بسیج دانشجویی، مطالعه تطبیقی بسیج دانشجویی با سازمان‌های داوطلبانه غیرانتفاعی، کارکردهای بسیج دانشجویی با تحلیل سیستمی

۳. پیشینه تحقیق

در حوزه راهبردی سازمان بسیج دانشجویی، هیچ مقاله یا کتاب مشابهی یافت نشد. لکن نوزده سند سیاستی مورد بررسی قرار گرفت که بر اساس بیان مسئله این تحقیق به طور کلی می‌توان ضعف‌های ده‌گانه مشترک زیر را ویژگی غالب این تحقیقات برشمرد: عدم مشارکت فعال ذینفعان سازمان، عدم وروری‌های قابل اتکا علمی، نبود تجربه موفق در اجراء و عدم استفاده از تیم حرفه‌ای، طولانی شدن بیش از حد زمان پروژه، تغییر شرایط محیطی، عدم استفاده از مدل‌های مناسب، کلی‌گویی و اجرائی نبودن، عدم سطح‌بندی استراتژی‌ها، عدم اعتقاد سازمانی به تدوین استراتژی، استفاده نکردن از همه ورودی‌ها در تعیین مأموریت‌ها و استراتژی‌های بسیج دانشجویی.

۴. ملاحظات نظری

ملاحظات نظری در دو بخش تعریف مفاهیم و چارچوب مفهومی تبیین می‌شود.

۴-۱. تعریف مفاهیم

۱. مأموریت

مقصود از مأموریت، بنیادی منحصر به فرد است که سازمان را از سایر سازمان‌های مشابه متمایز می‌سازد و دامنه فعالیت آن را بر حسب خدمات، محصولات و مخاطبان تعیین می‌نماید.

در هر مأموریت باید پنج نکته مورد بحث قرار گیرد: فلسفه وجودی، مخاطبان، گستره، محصولات و خدمات، شایستگی کلیدی.

به طور کلی در سازمان‌های غیرانتفاعی «مأموریت محوری» و در سازمان‌های انتفاعی «سودمحوری» اساس برنامه‌ریزی قرار می‌گیرد. هدف از تعریف رسالت سازمان مشخص کردن اهداف سازمان و نیز فلسفه و ارزش‌هایی است که فعالیت‌های سازمان را هدایت می‌نمایند (برایسون، ۱۹۸۸). دیدگاه کنونی درباره مأموریت سازمان ریشه در رهنمودهایی دارد که در یکر^۱ ارائه نموده است که اغلب او را «پدر مدیریت نوین» می‌نامند. وی معتقد است که طرح پرسش «فعالیت ما چیست؟» مترادف با این سؤال است که «مأموریت ما چیست؟». در همین راستا بیانیه مأموریت سازمان جمله یا عبارتی است که بدان وسیله مقصود یک سازمان از مقصود سازمان‌های مشابه متمایز می‌شود و آن بیان‌کننده علت وجودی سازمان است. بیانیه مأموریت گاهی گزاره اعتقادات^۲ بیان مقصود، بیان فلسفه، بیان باورها، بیان اصول سازمان، بیان چشم‌اندازهای سازمان و یا گزاره‌ای است که سازمان را معرفی می‌نماید (دیوید، ۱۹۹۷).

۲. جنبش دانشجویی

جنبش اجتماعی در اصطلاح جامعه‌شناسی، هرگونه کوشش جمعی برای پیشبرد منافع مشترک، یا تأمین هدف اصلی از طریق عمل جمعی خارج از حوزه‌ی نهادهای رسمی است. جنبش، پدیده‌ای اجتماعی است که در ابعاد مختلف و اندازه‌های گوناگون به تغییر در ترکیب‌بندی سیاسی، اقتصادی، اجتماعی یا فرهنگی منجر می‌شود. جنبش‌های مختلف اجتماعی شامل جنبش‌های کارگری، روستایی، شهری، زنان، محیط زیست، صلح، دانشجویی، حقوق مدنی، سیاهان، ضد جنگ و ... می‌شوند. جنبش‌های اجتماعی با دو پرسش سروکار دارند: جامعه چرا باید سازماندهی شود؟ بهترین راه بازسازماندهی آن در صورت لزوم چیست؟ پرسش اول متضمن آن است که ترتیبات موجود اجتماعی، حداقل از دید کسانی که می‌خواهند تغییر ایجاد کنند، مطلوب نیست. در پاسخ به سؤال دوم هم روش‌های متفاوتی از

^۱. Draker

^۲. Creed Statement

اقتناع تا اجبار دربرگرفته می‌شود (مشیرزاده، ۱۳۹۴ ص. ۵). بهترین تعریف جنبش دانشجویی امروزه، در مصداق تشکل‌های دانشجویی خود را نشان می‌دهد. تشکل مجموعه‌ای از دانشجویان دغدغه‌مند است که علاوه بر فعالیت روزمره و وظایف علمی که بر عهده‌شان است، در حوزه‌های مختلف مذهبی، فرهنگی، سیاسی، صنفی و ... گِرد هم می‌آیند. هدف ایشان ترویج، گفتمان‌سازی، مطالبه و اقدام برای تغییر در وضع موجودی است که در دانشگاه یا جامعه نامطلوب می‌پندارند. ایشان می‌کوشند چنین اهدافی را با نقش‌آفرینی در قالب‌هایی چون همایش، حلقه‌های مطالعاتی، فضای مجازی، هیأت، نشریه، اردو، رسانه، تجمع، تحصن و ... برآورده سازند. بسیج دانشجویی، انجمن علمی، شورای صنفی، انجمن اسلامی، جنبش عدالت‌خواه، انجمن مستقل، جامعه اسلامی و دفتر تحکیم وحدت از جمله تشکل‌های دانشجویی در دانشگاه‌های ایران هستند.

۳. سازمان غیر انتفاعی

مجموعه سازمان‌های کشور به سه دسته عمومی، خصوصی و بخش سوم دسته‌بندی می‌شود. از نظر اهداف، سازمان‌ها را می‌توان به دو دسته انتفاعی و غیرانتفاعی تقسیم کرد. یک سازمان انتفاعی^۱ با هدف کسب سود مادی فعالیت می‌کند و می‌توان به آن نام عمومی بنگاه را اطلاق کرد. تمامی شرکت‌های تجاری دولتی و خصوصی در این رده قرار می‌گیرند. یک سازمان غیرانتفاعی^۲ (NPO)، سازمانی است که هدف اصلی آن حمایت از علایق و خواسته‌های یک گروه یا عموم مردم است. دامنه فعالیت سازمان‌های غیرانتفاعی بسیار وسیع است و زمینه‌هایی مانند آموزش، سیاست، مذهب، پژوهش و فعالیت‌های خیریه را در بر می‌گیرد. محققان پس از بررسی تعاریف مختلف، معیارهایی را برای معرفی سازمان‌های غیردولتی برشمردند: سازمان یافتگی، خصوصی بودن (غیر دولتی بودن)، خودگردانی و استقلال، توزیع غیرانتفاعی، داوطلبانه بودن.

^۱ . For-profit organization

^۲ . Non-profit organizations

۴. برنامه‌ریزی سازمانی

برنامه‌ریزی عبارت‌است از تعریف اهداف کمی و کیفی سازمان، ایجاد یک استراتژی کلی، برای دستیابی به آن، تدوین سلسله مراتبی از برنامه‌ها برای تلفیق و هماهنگی فعالیت‌ها. پس برنامه‌ریزی به اهداف (آنچه که باید انجام گیرد) و نیز به ابزار (چگونه باید به هدف رسید) مربوط می‌شود. برنامه‌ها برای مقاصد متنوعی تنظیم می‌شوند و به فراخور هر وضعیت به گونه متناسب آن شکل می‌گیرند. معمولاً سازمان‌ها به سه دسته برنامه‌ریزی می‌پردازند: برنامه‌ریزی کلان، برنامه‌ریزی عملیاتی، برنامه‌ریزی تخصصی.

برنامه‌ریزی‌های انجام شده در سطح کلان سازمان معمولاً مبنایی بوده و جهت‌گیری فعالیت‌های سازمان را مشخص می‌نمایند. دو نوع برنامه‌ریزی کلان که در سازمان‌ها متداول است عبارتند از: برنامه‌ریزی بلندمدت و برنامه‌ریزی استراتژیک.

جدول (۱): برنامه‌ریزی بلندمدت در مقابل برنامه‌ریزی استراتژیک

نوع برنامه‌ریزی	خصوصیت، ویژگی و مفروضات اصلی
برنامه‌ریزی بلندمدت	آینده قابل پیش‌بینی است، برنامه‌ریزی فرآیندی دوره‌ای است، روندها و شرایط فعلی ادامه پیدا می‌کند، یک آینده محتمل‌تر وجود دارد و فعالیت‌های هر سال باید بطور متوالی برای دستیابی به آن تنظیم شوند، سؤال اصلی: اکنون در چه فعالیت‌هایی قرار داریم؟
برنامه‌ریزی استراتژیک	آینده غیر قابل پیش‌بینی است، برنامه‌ریزی فرآیندی پیوسته است، روندها و شرایط جدید ممکن است رخ دهد، چند سناریو (یک طیف) از محتمل‌ترین شرایط آینده در نظر گرفته می‌شود و استراتژی‌ها مبتنی بر ارزیابی وضعیت سازمان در حال حاضر تعیین می‌شوند، سؤال اصلی: چه فعالیت‌هایی را باید انجام دهیم؟ و آیا اقدامات و فعالیت‌های درستی را انجام می‌دهیم؟

۴-۲. چارچوب مفهومی

برنامه‌ریزی استراتژیک در یک سازمان فرآیندی سیستماتیک است که معمولاً از چندین مرحله شامل تعیین مأموریت سازمان، بررسی محیط خارجی و داخلی سازمان، هدف‌گذاری و تدوین استراتژی‌ها تشکیل می‌شود. در صورتیکه مراحل فوق با اجرای استراتژی‌ها و نیز ارزیابی آن‌ها

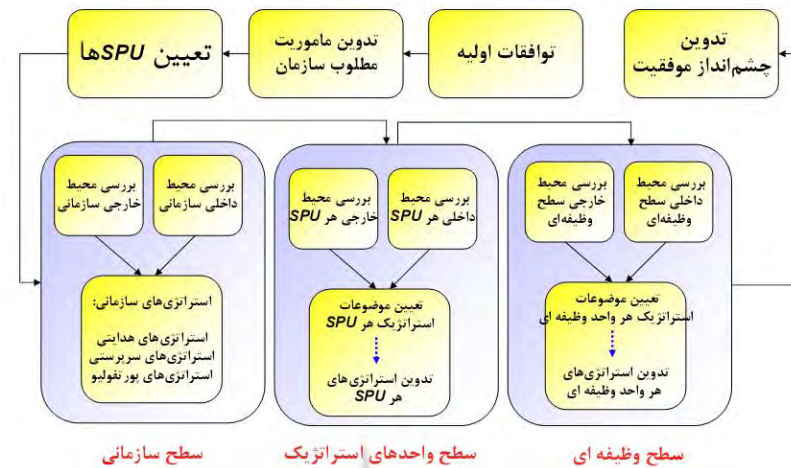
ادامه یابد، فرآیند مدیریت استراتژیک شکل می‌گیرد. برنامه‌ریزی استراتژیک با هدف تعیین جهت‌گیری‌های راهبردی سازمان، فرصت‌ها و تهدیدهای محیطی را از یکسو و قوت‌ها و ضعف‌های سازمانی را از سوی دیگر مورد توجه قرار می‌دهد. می‌توان برنامه‌ریزی استراتژیک را فصل مشترک الزامات محیطی، منابع و توانمندی‌های درونی و ارزش‌ها و الزامات هر سازمان دانست (امامیان و زمانیان، ۱۳۸۶). در واقع برنامه‌ریزی راهبردی توازنی بین محیط خارجی و داخلی برای رسیدن به مزیت رقابتی پایدار ایجاد می‌کند (رحیم‌نیا و دیگران، ۱۳۹۱: ۲). مدیریت استراتژیک تنها با مسائلی نظیر تصمیم‌گیری درباره موضوعات مهم سازمان سروکار ندارد، بلکه با این مسئله که آیا استراتژی به خوبی اجرا می‌شود نیز روبرو است (جانسون، ۱۹۹۹). برایسون^۱ معتقد است در فرآیند برنامه‌ریزی استراتژیک باید هشت مرحله اصلی ذیل به ترتیب مورد توجه قرار گیرد: ۱. حصول توافق درباره فرآیند برنامه‌ریزی استراتژیک و آغاز آن، ۲. تعیین و شناسایی دستورها و تکلیف‌های سازمانی، ۳. روشن ساختن مأموریت و ارزشهای سازمانی، ۴. ارزیابی محیط خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها)، ۵. ارزیابی محیط داخلی (نقاط ضعف و قوت)، ۶. شناسایی مسائل استراتژیکی که سازمان با آنها مواجه است، ۷. تنظیم استراتژی‌هایی برای مدیریت مسائل استراتژیک، ۸. برقراری دیدگاه سازمانی کارساز برای آینده. برای انجام صحیح و کامل هر مرحله باید اقدام، نتیجه‌گیری و ارزیابی در هر یک از مراحل صورت پذیرد. بر این اساس پس از توافق مقدماتی درباره برنامه‌ریزی استراتژیک، تکالیف، دستورها، فلسفه وجودی و ارزش‌ها مورد بررسی قرار گرفته که از مجموع اطلاعات به دست آمده مأموریت سازمان تدوین می‌گردد (برایسون، ۱۹۸۸). برنامه‌ریزی یکی از وظایف حیاتی مدیریت می‌باشد و دارای پیوستاری از برنامه‌ریزی عملیاتی تا تفکر استراتژیک است. تفکر استراتژیک به بررسی چهار مقوله ارزش‌ها، مأموریت، چشم انداز و استراتژی می‌پردازد. به عبارت دیگر از دیدگاه او تفکر استراتژیک به معنی تبیین ارزشها، مأموریت، چشم انداز و استراتژی می‌باشد (موریسی، ۱۹۹۵).

1 . Bryson

مدل برایسون نتیجه بررسی خصوصیات مدل‌های قبلی و رفع نواقص آنها برای استفاده در سازمان‌های عمومی و غیرانتفاعی است. این مدل شامل یک فرایند پیوسته و تکرارپذیر می‌باشد که پیش از اتخاذ هر تصمیمی آغاز شده و پس از اجرای آن تصمیم ادامه می‌یابد. این فرایند دارای ده مرحله می‌باشد که نتایج حاصل از هر مرحله می‌تواند در بازنگری یا تکمیل مراحل پیش از آن مورد استفاده قرار گیرد. البته مراحل هشت، نه و ده مرحله مربوط به پیاده‌سازی، اجرا و کنترل استراتژی‌های تدوین شده می‌باشند. این مراحل عبارتند از: ۱. آغاز فرآیند و دستیابی به توافق اولیه، ۲. شناسایی و ارزیابی وظایف، ۳. تبیین مأموریت، چشم‌انداز و ارزش‌ها، ۴. ارزیابی محیط داخلی و خارجی و شناسایی نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها، ۵. شناسایی موضوعات استراتژیک، ۶. تدوین استراتژی و برنامه استراتژیک، ۷. مرور استراتژی‌ها و برنامه‌ها و تصویب آنها، ۸. ترسیم چشم‌انداز موفقیت سازمان در اجرای استراتژی‌ها و برنامه‌ها، ۹. پیاده‌سازی و اجرای استراتژی‌ها و برنامه‌ها، ۱۰. ارزیابی و بازبینی فرآیند و اجرای آن.

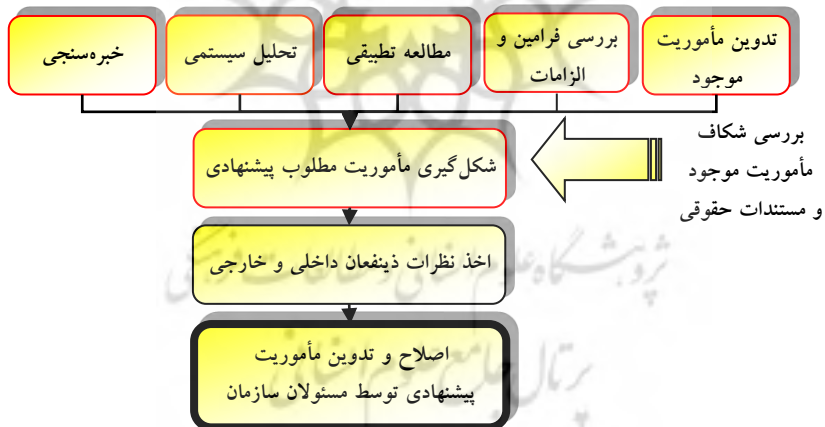
بر اساس مدل‌های مختلف توصیه شده در ادبیات نظری برنامه‌ریزی راهبردی سازمانی و نیز تجربه اجرا و پیاده‌سازی مدل‌های مختلف، مدل تلفیقی برنامه‌ریزی راهبردی هکس (Hax) و برایسون (Bryson) با تغییراتی در فرآیند تدوین مأموریت به عنوان مدل مفهومی تحقیق حاضر پیشنهاد می‌شود. بطوریکه بر اساس مدل هکس استراتژی‌ها در سه سطح سازمانی، واحدهای استراتژیک^۱ و واحدهای وظیفه‌ای تدوین می‌شود و در سطوح واحدهای استراتژیک و وظیفه‌ای، مدل موضوع-محور برایسون مورد استفاده قرار خواهد گرفت. مدل مفهومی مورد نظر در شکل (۱) نشان داده شده است.

^۱ SPU

شکل ۱: مدل مفهومی تدوین برنامه راهبردی سازمان بسیج دانشجویی

نظر به اهمیت مأموریت سازمان در فرآیند تدوین برنامه راهبردی، مدل پیشنهادی در تدوین مأموریت مطلوب سازمان در شکل (۲) نمایش داده شده است:

شکل ۲: مدل پیشنهادی در تدوین مأموریت مطلوب سازمان

به‌طورکلی مأموریت سازمان بسیج دانشجویی بیانیه‌ای است که مواردی مانند فلسفه وجودی سازمان، حوزه جغرافیایی فعالیت و محصولات و خدمات ارائه شده توسط آن، همچنین مخاطبان و مزیت‌های کلیدی سازمان در آن مطرح می‌گردد. البته لازم به ذکر است در ضمن این فرآیند

ذینفعان داخلی و خارجی سازمان شناسایی و نحوه تعامل با آنها تا انتهای فرآیند تعیین می‌شود. سپس می‌توان با استفاده از نظرات و انتظارات ذینفعان به تبیین مأموریت پرداخت. طبق گام‌های ذکر شده، با انجام ۸ مرحله زیر مأموریت مطلوب شناسایی و ارائه می‌شود:

۱. تدوین مأموریت موجود

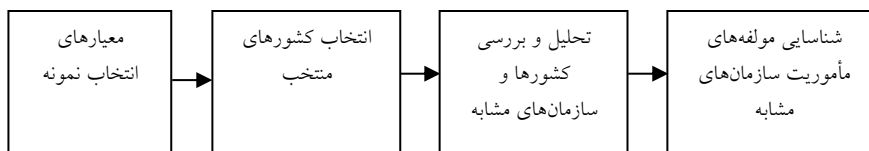
اولین قدم در هر نوع برنامه‌ریزی، شناخت وضع موجود است. تدوین مأموریت موجود به طور مشخص به دنبال پاسخگویی به پرسش‌های زیر است: الف) فلسفه تشکیل سازمان بسیج دانشجویی چیست؟ ب) قلمروهای اصلی فعالیت سازمان بسیج دانشجویی چیست؟ ج) مخاطبان سازمان بسیج دانشجویی و حوزه فعالیت آن چیست؟ د) وجه تمایز یا شایستگی کلیدی این سازمان چیست؟

۲. بررسی فرامین و الزامات

بی‌تردید یکی از منابعی که می‌تواند پشتوانه تدوین مأموریت باشد، الزاماتی است که توسط مراجع ذیصلاح بالادست تدوین گردیده و در طی زمان بر سازمان حاکم شده‌اند. بررسی این مستندات، علاوه بر این که مأموریت مصوب را مشخص می‌نماید، محدودیت‌های موجود بر سر راه تدوین مأموریت مطلوب را برای برنامه‌ریزان مشخص می‌سازد. با توجه به ویژگی‌های خاص بسیج دانشجویی به عنوان یک سازمان ایدئولوژیک که به دستور مستقیم امام خمینی تشکیل و ذیل توجهات خاص رهبری اداره می‌گردد، فرامین و رهنمودهای این دو بزرگوار به عنوان الزامات حرکت این سازمان مورد توجه قرار می‌گیرد.

۳. مطالعه تطبیقی

مطالعه تطبیقی، اساساً به معنی یادگیری از دیگران می‌باشد. بر این اساس در مطالعه مورد نظر ضمن تأکید بر ویژگی‌های خاص بسیج دانشجویی به بررسی الگوها و تجربیات سایر سازمان‌های مشابه در کشور و جهان می‌پردازیم.

شکل ۳: فرآیند انجام مطالعات تطبیقی

در این مطالعه به سه سؤال پاسخ خواهیم داد: الف) مأموریت اصلی این سازمان‌ها چیست؟ ب) مسائل کلیدی و استراتژیک مورد توجه این سازمان‌ها که بخش مهمی از توجه و تمرکز آن‌ها را به خود معطوف کرده کدام است؟ ج) راهبردهای اصلی این سازمان‌ها در پاسخ به مسائل پیش رو چیست؟

۴. تحلیل سیستمی

به‌طور کلی دو نگرش عمده در حوزه تجزیه و تحلیل فرآیندها قابل تصور است که عبارتند از: نگرش خطی و نگرش سیستمی. در نگرش خطی، تجزیه و تحلیل مبتنی بر الگوی خطی و در قالب مدلی چند مرحله‌ای انجام می‌شود که مراحل یکی پس از دیگری و بدون بازگشت به نتایج مراحل قبل انجام می‌پذیرد. این نگرش سال‌ها مبنای تجزیه و تحلیل قرار داشت. در طول زمان با مشخص شدن ضعف‌های نگرش خطی، نگرش سیستمی شکل گرفت که در آن وابستگی‌های میان عناصر تأثیرگذار بر فرآیند موردی و نیز تعاملات چندگانه میان آن‌ها مورد تأکید قرار می‌گیرد. در استفاده از رویکرد سیستمی، روش عمل چنین است که رفتار هر جزء تنها در زمینه کل مورد بررسی قرار می‌گیرد، در حالی که این جزء با محیط خود کنش داشته و خود را با آن وفق می‌دهد (هیچینز^۱، ۱۹۹۲) و (موسوی و دیگران، ۱۳۹۳)

۵. خبره‌سنجی

بدیهی است که در هر مطالعه‌ای از هر نوع که باشد، استفاده از نظرات صاحب‌نظران آن حوزه، پژوهشگر را به نتایج ارزشمندی خواهد رساند. چه بسا تجربیات و راهنمایی که در منجر به اصلاح خطاهای شناختی در مسیر مطالعه شده‌اند و یا موجب تسریع در فرآیند مطالعه

^۱. Hitchens

گردیده‌اند. بر این اساس بهره‌گیری از نظرات خبرگان همواره به عنوان یکی از ورودی‌های مورد تأکید در فرآیند تدوین مأموریت مورد توجه قرار گرفته است. در این راستا تیم مشاور ضمن برگزاری جلسات مختلف، از نظرات و ایده‌های خبرگان حوزوی و دانشگاهی بهره گرفته است.

۶. تدوین مأموریت مطلوب پیشنهادی (بر اساس نتایج پنج مرحله قبل)

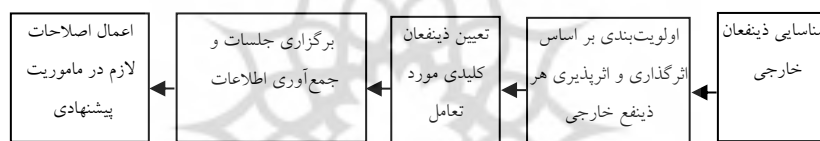
در این مرحله با جمع‌بندی نتایج مراحل قبل، پیش‌نویسی از مأموریت مطلوب سازمان بسیج دانشجویی تدوین خواهد شد. این مأموریت علاوه بر اینکه با در نظر گرفتن مأموریتی که در حال حاضر سازمان بدان می‌پردازد تدوین خواهد شد، با استفاده از نظرات خبرگان و ایده‌های برگرفته از تجربیات مشابه در سازمان‌های مشابه و با رویکرد بر نقش سیستمی در نظام بالادست تدوین خواهد شد که البته چارچوب قوانین و الزاماتی که سازمان را در بر می‌گیرد را لحاظ خواهد نمود.

۷. اخذ نظرات ذینفعان داخلی و خارجی

شناسایی و تحلیل ذینفعان یکی از اقدامات اساسی در اجرای فرآیند برنامه‌ریزی راهبردی سازمان‌ها به‌ویژه در سازمان‌های عمومی و غیرانتفاعی است. ذینفع عبارت است از فرد، گروه یا سازمانی در داخل یا خارج سازمان که می‌تواند بر خروجی، منابع و یا جهت‌گیری سازمان اظهار ادعا کرده و اعمال قدرت نماید و یا از طریق خروجی سازمان تأثیر پذیرد. بر این اساس مأموریت تدوین شده سازمان برای آن که از قابلیت و ضمانت اجرایی بیشتری برخوردار گردد، باید توسط ذینفعان سازمان مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گیرد. البته بدیهی است که نظرات ذینفعان بر اساس میزان قدرت اثرگذاری‌شان بر سازمان و همچنین میزان اثرپذیری آنان از سازمان مورد توجه قرار خواهد گرفت.

اولین مرحله در تحلیل ذینفعان، تشخیص ذینفعان کلیدی سازمان است. دومین مرحله در این تحلیل، تعیین معیارهایی است که ذینفعان برای ارزیابی عملکرد مورد استفاده قرار

می‌دهند. سومین مرحله در این فرآیند سنجش میزان تطابق سازمان با معیارهای ذینفعان می‌باشد. در این سه مرحله می‌بایست زمینه را برای بحث پیرامون مأموریت مطلوب سازمان فراهم نمود. لازم به توجه است که ذینفعان را به دو دسته کلی تقسیم می‌شوند. ذینفعان داخلی: همه افراد (کارکنان، مدیران و ...) و گروه‌هایی که درون مرزهای سازمان قرار داشته و در تعریف ذینفع می‌گنجد، ذینفع داخلی آن سازمان به حساب می‌آیند. ذینفعان خارجی: همه افراد، گروه‌ها و سازمان‌هایی که خارج از مرزهای سازمان بوده و مصداق تعریف ذینفع هستند، ذینفع خارجی سازمان محسوب می‌شوند. تحلیل نظرات ذینفعان داخلی طی جلسات مختلفی در طی فرایند کار صورت می‌پذیرد. فرآیند اخذ و تحلیل نظرات ذینفعان در شکل (۴) نشان داده شده است.

شکل ۴: فرآیند اخذ و تحلیل نظرات ذینفعان خارجی

۸. اصلاح، تأیید و تصویب مأموریت پیشنهادی توسط مدیران سازمان بسیج دانشجویی پس از اخذ نظرات ذینفعان خارجی، مأموریت تدوین شده مورد بازنگری قرار گرفته و اصلاحات لازم در آن به عمل آمد. بدیهی است مأموریت به دست آمده در این مرحله علاوه بر اینکه مبتنی بر شاخص‌های علمی مورد توجه در مراحل قبل بوده، تا حد امکان مورد وثوق نظر ذینفعان سازمان نیز قرار گرفته است و می‌توان تا حد زیادی تحقق آن را در عمل پیش‌بینی نمود.

۵. روش تحقیق

در مقاله حاضر از پارادایم تفسیری و از دسته روش‌های کیفی، از نوع توصیفی تحلیلی؛ ابزار جمع‌آوری اطلاعات، کتابخانه‌ای و مصاحبه‌ای با تکنیک روش نمونه‌برداری گلوله برفی؛ و روش تجزیه و تحلیل داده خبره سنجی با استفاده از تکنیک تحلیل محتوای تم استفاده شده است. این تحلیل شامل یک فرایند رفت و برگشتی مستمر بین مجموعه داده‌ها و خلاصه‌های

کدگذاری شده و تحلیل داده‌هایی است که به وجود می‌آیند. نگارش تحلیل از ابتدای فرایند آغاز می‌شود و این فراگردی است که در طول زمان نیز ادامه می‌یابد.

جامعه آماری در پژوهش حاضر خبرگان علمی و اجرایی و تشکیلاتی بسیج دانشجویی بودند که با توجه به بالاترین تنوع ویژگی‌های لازم برای مصاحبه‌شوندگان تعداد بیش از ۳۰ مصاحبه انجام گرفت تا به اشباع نظری رسیده شود. همچنین در برخی موارد بنا به ضرورت از روش دلفی و تشکیل جلسات گروهی نیز برای تقویت نتایج مطالعه، استفاده شده است. در طی مراحل، اساتید دانشگاهی مرتبط با حوزه بسیج، دانشجو و سازمان بسیج دانشجویی، صاحب‌نظرانی که الزاماً دارای جایگاه حقوقی نبوده، اما از نظر شأن و رتبه علمی حائز اهمیت و توجه می‌باشند، همچنین افرادی که دارای سابقه اجرایی در حوزه بسیج دانشجویی هستند، شناسایی گردیدند. مبنای انتخاب افراد بر دو محور تخصص و تجربه و دید ساختاریافته و کلان بر موضوعات مأموریتی سازمان بسیج دانشجویی بوده است؛ تا نهایتاً به وسیله چالش با افکار پویا و نظم یافته‌ای که سال‌ها در دانشگاه‌ها، مؤسسات تحقیقاتی و پژوهشی و پست‌های اجرایی سازمان بدست آورده‌اند، بتوان به اهداف مقاله دست پیدا کرد.

۶. یافته‌های تحقیق

یافته‌های تحقیق در چهار بخش الف. تبیین مأموریت موجود، ب. یافته‌های مطالعه تطبیقی، ج. یافته‌های تحلیل سیستمی و د. یافته‌های خبره‌سنجی و ذینفعان ارائه می‌شود.

الف. تبیین مأموریت موجود
پرسش اول مقاله مربوط به مأموریت موجود بسیج دانشجویی بود که از طریق مطالعه مطالعه اسناد بالادستی و مرور گزارشات سیستمی انجام پذیرفته است. اسناد مذکور شامل الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، فرمایش‌های امام و رهبری و گزارش‌های سیستمی سازمان بسیج دانشجویی است.

۱. الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی

برخی ابعاد در مبانی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت برای طراحی و تدوین مأموریت مطلوب بسیج دانشجویی بیش از سایر ابعاد مورد توجه قرار خواهد گرفت.

- توجه به ابعاد معنوی پیشرفت به جای تأکید صرف توسعه مادی
- محوریت مشارکت مردم در ابعاد گوناگون فرهنگ، اقتصاد، سیاست و اجتماع
- توجه به عرصه‌های گوناگون پیشرفت به ویژه تفکر، منطق، بصیرت و علم

۲. الگوی مأموریت مطلوب از نگاه امام و رهبری

پس از احصاء محورها و تحلیل مقدماتی آنها به نظر می‌رسد، از منظر امام خمینی و رهبری، کارکرد و تکالیف بسیج دانشجویی را می‌توان در دو عنوان کلی مطرح کرد:

۱. «کسب ویژگی‌ها» و به عبارتی «رشد»، برای تشکیلات و اعضا
۲. «نقش آفرینی»، برای تشکیلات و اعضا در عرصه‌های اساسی مورد نیاز نظام با توجه به خصوصیات دانشجویی.

در ادامه طی یک پرسشنامه از مدیران و صاحب‌نظران سازمان بسیج دانشجویی در مورد این تحلیل نظرخواهی خواهد شد. در این پرسشنامه از حدود ۴۰ نفر از مدیران و کارشناسان سازمان بسیج دانشجویی و حدود ۲۰ نفر از مسئولان بسیج دانشجویی دانشگاه‌های کشور در مورد صحت و سقم تحلیل مقدماتی سؤال شده است. اکثر قریب به اتفاق کسانی که پرسشنامه را تکمیل کرده‌اند، چارچوب مفروض را پذیرفته‌اند. سپس با تطبیق تحلیل مقدماتی و نظرات صاحب‌نظران نتیجه تحقیق ارائه می‌شود: به نظر می‌رسد که تحلیل مقدماتی ارائه شده صحیح بوده و می‌تواند به عنوان نتیجه تحقیق مورد استفاده قرار گیرد. فهم رهنمودهای امام و رهبری در چارچوب «کسب ویژگی‌ها» و «نقش آفرینی» می‌تواند مأموریتی شفاف و قابل دسترسی را برای سازمان بسیج دانشجویی تعریف کند.

۲-۱. کسب ویژگی‌ها (رشد همه‌جانبه)

امام و رهبری بارها بر رشد و بدست آوردن قابلیت‌های لازم برای دانشجویان، جهت حفظ و تداوم انقلاب اسلامی تأکید کرده و آن را بعنوان یک تکلیف از مجموعه‌های دانشجویی و در راس آنها بسیج دانشجویی مطالبه کرده‌اند. رشدی که در عین دقت و عمق، همه‌جانبه باشد.

رشدی در بعد شعور و معرفت اسلامی، رشدی در بعد تربیت و اخلاق اسلامی، رشدی در بعد شناخت فضای موجود در اجتماع و جامعه جهانی (اعم از سیاسی، فرهنگی و ...)، رشدی در بعد توانمندی‌ها و قابلیت‌های لازم برای مجموعه‌های دانشجویی. بدون شک چنین رشدی می‌تواند به‌عنوان یک تکلیف و از اساسی‌ترین مأموریت‌های هر سازمانی قرار گیرد.

۲-۲. نقش آفرینی

از مهم‌ترین اهداف هر جامعه و تشکلی نقش آفرینی آن‌هاست. تعیین حوزه‌های نقش آفرینی در مجموعه بسیج از نگاه رهبری در میدان‌های علم و سیاست و دینداری و خدمت را می‌توان به دو گونه نقش آفرینی عمومی و اختصاصی تقسیم‌بندی نمود. ۱. نقش آفرینی عمومی که ویژگی مشترک همه دانشجویان بسیجی است. ۲. نقش آفرینی اختصاصی که متناسب با فضای دانشجویی و رشته تحصیلی دانشجویان است.

۳. تطبیق بسیج دانشجویی با شاخص‌های تعریف سازمان‌های داوطلبانه غیرانتفاعی از نگاه

اسناد بالادستی

پس از بررسی مبانی نظری سازمان‌های داوطلبانه غیرانتفاعی که منجر به شاخص‌هایی برای تمیز این گروه خاص از سازمان‌ها گردید؛ در این بخش از مقاله برآنیم که شاخص‌های مورد نظر را در مورد سازمان بسیج دانشجویی مورد بررسی قرار داده تا بر اساس آن میزان تطبیق این سازمان با شاخص‌های تعریف شده تحقیق شود.

در این راستا به بررسی مستندات آنی که به نظر می‌رسد مهم‌ترین نقش را در تعیین خط‌مشی‌ها و چشم‌انداز و مأموریت‌های بسیج دانشجویی ایفا می‌نمایند، می‌پردازیم. با توجه به اینکه بیانات و مکتوبات به جای مانده از امام خمینی و رهبری در جهت‌دهی و هدایت و رهبری مجموعه بسیج و به طور خاص بسیج دانشجویی از اهمیت خاصی برخوردار است، به ذکر شواهدی دال بر تایید شاخص‌های انتخاب شده در مطالعه تطبیقی آتی می‌پردازیم. علاوه بر این، برخی قوانین مرتبط را نیز مورد توجه قرار داده‌ایم که عناوین برخی از آنها عبارتست از:

- اصول کلی طرح نحوه تاسیس بسیج دانشجویی، (۱۳۶۹/۰۹/۰۶ شورای عالی انقلاب فرهنگی)؛

- آئین‌نامه اجرایی قانون تشکیل تقویت و توسعه بسیج دانشجویی، (۱۳ / ۱۰ / ۷۹ شورای عالی انقلاب فرهنگی).

آنچه در ادامه می‌آید برخی از مستندات است که اشاره به شاخصه‌های مورد اشاره در تعریف سازمان‌های داوطلبانه غیرانتفاعی دارد.

- اهداف غیر مادی از فعالیت (خامنه‌ای، ۸۴/۳/۵)، (خامنه‌ای، ۷۷/۹/۲۵)
- آرمان‌گرا بودن (خامنه‌ای، ۷۸/۹/۱)، (خامنه‌ای، ۸۲/۳/۱۸)، (خامنه‌ای، ۸۲/۸/۱۵)، (خامنه‌ای، ۸۴/۶/۲)، (خامنه‌ای، ۸۱/۵/۱۷)، (امام خمینی، ۶۷/۹/۲)، (آئین‌نامه اجرایی قانون تشکیل، تقویت و توسعه بسیج دانشجویی)
- ماهیت داوطلبانه (خامنه‌ای، ۷۶/۱۱/۱۱)، (خامنه‌ای، ۸۳/۹/۸)، (خامنه‌ای، ۸۴/۳/۵)، (خامنه‌ای، ۷۶/۱۱/۱۱)، (خامنه‌ای، ۸۲/۳/۱۸)، (بند ۴ اصول کلی، طرح نحوه تاسیس بسیج دانشجویی)، (آئین‌نامه اجرایی قانون تشکیل، تقویت و توسعه بسیج دانشجویی)

۴. گزارش‌های سیستمی

برای بدست آوردن مجموعه اطلاعات مربوط به مأموریت جاری سازمان بسیج دانشجویی چند دسته از مستندات سیستمی نیز بررسی شد: دسته اول شامل گزارش کار دانشگاه‌ها و نواحی مختلف سازمان بسیج دانشجویی است. البته به اذعان کارشناسان امر این گزارشات از قابلیت استناد بالایی برخوردار نبوده و حوزه فعالیت‌های سازمان در رده‌های مختلف کاملاً منطبق با این گزارشات نیست. از طرفی مطالعات سیستمی نشان داده است که ضعف مستندسازی و امکان پایین ارزیابی از ویژگی‌های سیستم‌های داوطلبانه و دانشجویی است که برای رفع آن باید از روش‌های جایگزین استفاده کرد اما به هر حال چنین گزارش‌هایی تنها منبع مکتوب موجود در این زمینه می‌باشد که باید با رعایت ملاحظات مورد استفاده قرار گیرد. دسته دوم مستندات است که تلقی موجود از مأموریت را نشان می‌دهد و شامل برنامه‌ریزی‌های

استراتژیک یا عملیاتی موجود، طرح‌های ارزیابی و مکتوباتی است که به منظور تبیین اهداف و وظایف بسیج دانشجویی تهیه شده‌اند. دسته سوم شامل مستندات است که به ساختار سازمانی و شرح وظایف و مشاغل موجود در سازمان می‌پردازد و با دقت در آن‌ها می‌توان جهت‌گیری مأموریتی سیستم را تا حدودی مورد ارزیابی قرار داد.

با جمع بندی مجموعه فعالیت‌هایی که در مرحله قبل شناسایی شد، می‌توان با ارائه یک جمع‌بندی مفهومی و در قالب ساختاری منطقی، مجموعه این فعالیت‌ها را دسته‌بندی نمود که این دسته‌بندی‌ها پس از چند مرحله می‌تواند ما را به شناخت دلایل وجودی سازمان (البته با توجه به وضعیت جاری سازمان) رهنمون سازد. لذا بر این اساس، مجموعه فعالیت‌های جاری شناسایی شده در بخش‌های مختلف سازمان در قالب ساختاری منطقی و در چند مرحله دسته‌بندی شده‌است. نمونه‌ای از جدول دسته‌بندی به صورت زیر است.

جدول (۲): نمونه دسته‌بندی فعالیت‌ها براساس مأموریت‌ها

ردیف	سطح اجرا کننده	عنوان فعالیت	زمینه فعالیت	مخاطب	قلمروهای مأموریت
۱	حوزه	اعزام دانشجویان بسیجی به سمینار و نمایشگاه های ملی	علمی	دانشجوی انقلابی	ارتقاء قابلیت های دانشجوی انقلابی (الگوسازی و تربیت نیروی شهید و کارآمد) ارتقاء توانمندیهای دانشجویان انقلابی در مدافعتی
۲	حوزه	ایجاد بانک CD و نرم افزار	علمی	دانشجوی انقلابی	
۳	ناحیه	برگزاری اعتکاف علمی	علمی	دانشجوی انقلابی	
۴	سازمان	برگزاری جشنواره مینکین بسیج و تقدیر از چهره های برتر	علمی	دانشجوی انقلابی	
۵	حوزه	برگزاری دوره آمادگی برای کتکور	علمی	دانشجوی انقلابی	
۶	حوزه	برگزاری کلاسهای تقویتی درسی	علمی	دانشجوی انقلابی	
۷	حوزه	تشکیل گروه های پژوهشی علمی	علمی	دانشجوی انقلابی	
۸	حوزه	حمایت از پروژه های علمی دانشجویان بسیجی	علمی	دانشجوی انقلابی	
۹	سازمان	انتشار نشریه بیداری اسلامی	سیاسی	دانشجوی انقلابی	
۱۰	حوزه	برگزاری دوره آموزشی جریان شناسی سیاسی	سیاسی	دانشجوی انقلابی	
۱۱	حوزه	برگزاری دوره آموزشی صراط حمید	سیاسی	دانشجوی انقلابی	
۱۲	حوزه	برگزاری دوره آموزشی غرب شناسی	سیاسی	دانشجوی انقلابی	
۱۳	حوزه	برگزاری دوره آموزشی والعصر	سیاسی	دانشجوی انقلابی	
۱۴	حوزه	تشکیل حلقه تحلیل بیانات رهبری	سیاسی	دانشجوی انقلابی	
۱۵	حوزه	تشکیل حلقه مطالعات تاریخ معاصر	سیاسی	دانشجوی انقلابی	
۱۶	حوزه	تشکیل حلقه مطالعات جریان شناسی سیاسی	سیاسی	دانشجوی انقلابی	
۱۷	حوزه	تشکیل حلقه مطالعات جهانی شدن	سیاسی	دانشجوی انقلابی	

لذا بر این اساس، مجموعه فعالیت‌های سازمان در قالب چند دسته‌بندی و در ذیل سه سرفصل اصلی قابل ذکر است. بطوریکه اشاره شد این سرفصلها که به نوعی فلسفه وجودی سازمان را در وضعیت فعلی تشریح می‌نمایند، عبارتند از: ارتقاء قابلیت‌های دانشجوی انقلابی

(الگوسازی و تربیت نیروی متعهد و کارآمد)، نقش آفرینی در عرصه دانشگاهی، نقش آفرینی در عرصه فرا دانشگاهی. در ادامه با هدف آزمون نتایج حاصل از بررسی‌ها، ضمن برگزاری جلساتی با حضور کارشناسان پروژه و مدیران و کارشناسان مجرب سازمان و همچنین جلساتی با فعالان دانشجویی، مأموریت موجود سازمان ارائه شد. در این جلسات ضمن مروری بر مفاهیم اولیه تدوین مأموریت در سازمان، یافته‌های حاصل از مطالعه تبیین مأموریت موجود مرکز ارائه گردید. در این جلسه نقطه نظرات و دیدگاه‌های مدیران و کارشناسان سازمان مطرح و در خصوص موضوعات و یافته‌های مطرح شده مطالبی ارائه گردید. برای مقایسه بین مأموریت‌ها از دو متغیر «تنوع فعالیت‌ها» و «شدت تکرار» استفاده گردید. اولین متغیر، مقیاسی از تنوع فعالیت‌های مرتبط با هر سطح یک مأموریت است. دومین متغیر یعنی شدت تکرار مقیاسی از حجم انجام تمام فعالیت‌های مرتبط با آن مأموریت در سراسر بسیج دانشجویی می‌باشد. برای تهیه این متغیر تنها مرجع موجود گزارشات نواحی مختلف بود که با رعایت ملاحظات لازم مورد استفاده قرار گرفت و نتایج حاصل در جداولی ثبت گردید.

جدول (۳): نمونه ارزیابی مأموریت‌های سطح ۳

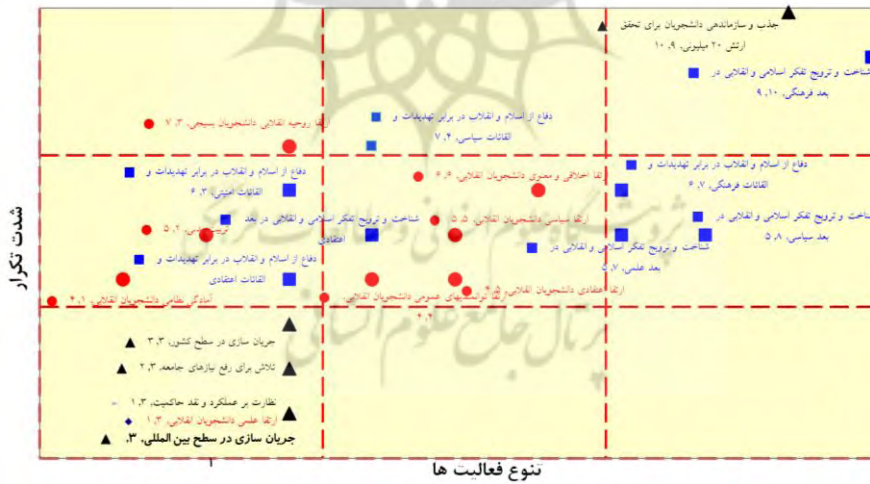
مأموریت	تنوع فعالیت‌ها	شدت تکرار
دفاع از اسلام و انقلاب در برابر تهدیدات و القانات امنیتی	۳	۶
دفاع از اسلام و انقلاب در برابر تهدیدات و القانات فرهنگی	۷	۶
دفاع از اسلام و انقلاب در برابر تهدیدات و القانات سیاسی	۴	۷
دفاع از اسلام و انقلاب در برابر تهدیدات و القانات اعتقادی	۳	۴
شناخت و ترویج تفکر اسلامی و انقلابی در بعد علمی	۷	۵
شناخت و ترویج تفکر اسلامی و انقلابی در بعد فرهنگی	۱۰	۹
شناخت و ترویج تفکر اسلامی و انقلابی در بعد سیاسی	۸	۵
شناخت و ترویج تفکر اسلامی و انقلابی در بعد اعتقادی	۴	۵
نظارت بر عملکرد و نقد حاکمیت	۳	۱
تلاش برای رفع نیازهای جامعه	۳	۲
جذب و سازماندهی دانشجویان برای تحقق ارتش ۲۰ میلیونی	۹	۱۰
جریان سازی در سطح کشور	۳	۳
جریان سازی در سطح بین‌المللی	۳	۱

مأموریت راهبردهای جنبش اجتماعی بسیج دانشجویی در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

پس از تهیه جداول مربوطه، نتایج هر سطح از مأموریت برای مقایسه بهتر به صورت شماتیک آورده می‌شود.

شکل ۵: مقایسه مأموریت‌های سطح ۱

شکل ۶: مقایسه مأموریت‌های سطح ۳

ب. یافته‌های مطالعه تطبیقی

پرسش دوم مقاله آنکه شباهت‌های بسیج دانشجویی با سازمان‌های داوطلبانه غیرانتفاعی چیست؟ در مطالعه حاضر، با معیار سازمان‌های داوطلبانه غیرانتفاعی با ماهیت دانشجویی، پس از بررسی اولیه ۱۵۰ سازمان خارجی و ۲۳۶ سازمان داخلی و خبره‌سنجی و بهره‌گیری از AHP، نهایتاً پنج سازمان داخلی و خارجی که عبارتند از؛ سازمان صلیب سرخ آمریکا، سپاه ملی آمریکا، سازمان پیشاهنگی پسران آمریکا، سازمان جوانان جمعیت هلال احمر، دفتر تحکیم وحدت انتخاب شد که منطبق بر روش تحقیق مورد اشاره و بر اساس شاخص‌های مورد نظر بررسی شد. در این قسمت به تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده از سازمان‌های مورد مطالعه پرداخته شده، تا در نهایت بتوان با ارائه یک جمع‌بندی مناسب، بستر اطلاعاتی مناسبی را جهت استفاده در مرحله تدوین مأموریت و تدوین استراتژی‌های بسیج دانشجویی فراهم آورد. بر این اساس مطالب این بخش در دو محور تجزیه و تحلیل مأموریت و تجزیه و تحلیل استراتژی‌های سازمانی ارائه می‌گردد.

۱. تجزیه و تحلیل مأموریت

بررسی مستندات مربوط به سازمان‌های مورد مطالعه نشان می‌دهد که هر یک از سازمان‌های مذکور، بر اساس آرمان مورد نظر، اقدام به تدوین مأموریت سازمانی خود نموده‌اند که ضمن آن به بیان فلسفه وجودی، ارزش‌های سازمانی، محصولات و خدمات قابل ارائه به جامعه مخاطبان، محدوده فعالیت مخاطبان و ... مبادرت نموده‌اند. اگرچه گاهی به دلیل دیدگاه غیرآکادمیک نظریه‌پردازان این سازمان‌ها، بیانیه مأموریت با نقص علمی روبرو است، ولی در مجموع می‌توان گفت بیانیه ارائه شده بیانگر مأموریت این سازمان‌ها می‌باشد. با جمع‌بندی از موضوعات اساسی مورد اشاره در مأموریت ذکر شده برای سازمان‌های مورد مطالعه، اجزاء تشکیل دهنده بیانیه مأموریت این سازمان‌ها در جدول زیر ارائه شده است.

جدول شماره (۴)، اجزای بیانیه مأموریت در سازمان‌های مورد مطالعه

ارزش‌های سازمانی	محصولات و خدمات قابل ارائه	مخاطبان	محدوده جغرافیایی	فلسفه وجودی	اجزای بیانیه مأموریت سازمان‌ها
انسانیت، عدم تبعیض، بی‌طرفی، استقلال، خدمات داوطلبانه، وحدت، جامعیت.	خدمات بشر دوستانه به افراد جامعه امریکا و سایر نیازمندان جهان در مواقع بحران آموزش کمک‌های اولیه و امداد	نیازمندان مناطق مختلف کره زمین، اعضای جمعیت	ملی و بین‌المللی	پیشگیری و تخفیف آلام بشری با تضمین پاسداشت کرامت انسان‌ها، حفاظت از زندگی و سلامت انسان‌ها، پیشگیری از بیماری‌ها و ارتقای سلامت و رفاه اجتماعی، تشویق خدمات داوطلبانه، آمادگی جهت امداد و کمک‌رسانی، ایجاد حسن هم‌دلی بین اعضای جمعیت و نیازمندان. (فلسفه وجودی شاخه دانشجویی: به‌کارگیری دانشجویان در راستای فعالیت‌های مرتبط با وظایف سازمان در محدوده دانشگاه‌ها و اجتماعات محلی محل زندگی دانشجویان است)	سازمان صلیب سرخ آمریکا
	خدمات اجتماعی عمومی به جامعه آمریکا به‌صورت مستقیم و یا غیرمستقیم (از طریق اجتماعات محلی)	جامعه آمریکا بویژه بخش‌های محروم و اجتماعات محلی	ملی	ارتقای سطح زندگی افراد جامعه، تقویت اجتماعات، حمایت از اشتغال مدنی از طریق خدمات رسانی و فعالیت‌های داوطلبانه.	سپاه ملی آمریکا
	آموزش ارزش‌های اجتماعی و هنجارهای جامعه امریکا به اعضای	نسل نوجوان و جوان جامعه امریکا	ملی	ارتقای رفاه اجتماعی افراد جوان آموزش ارزش‌های اجتماعی به نسل جوان آشنایی نسل جوان با وظایف شهروندی افزایش توانایی جوانان در هدایت گروه‌های اجتماعی	سازمان پیشاهنگی پسران آمریکا
	خدمات آموزشی و فرهنگی برای اعضا؛ فعالیت‌های عام‌المنفعه و در مواقع نیاز فعالیت‌های امدادی	جوانان عضو سازمان (در فعالیت‌های آموزشی و فرهنگی)	ملی و بین‌المللی	استفاده از نیروی جوان، فعال، خودجوش و داوطلب در شرایط مختلف و به‌منظور ایجاد و تعمیق حس نوع‌دوستی و مشارکت آنان در راستای تحقق مأموریت و اهداف جمعیت.	سازمان جوانان جمعیت هلال احمر

ادامه جدول شماره (۴)، اجزای بیانیه مأموریت در سازمان‌های مورد مطالعه

ارزش‌های سازمانی	محصولات و خدمات قابل ارائه	مخاطبان	محدوده جغرافیایی	فلسفه وجودی	اجزای بیانیه مأموریت سازمان‌ها
مکتبی بودن؛ اعتقاد به اسلام فقهانی و ولایت فقیه؛ تلاش برای تداوم و تعمیق انقلاب اسلامی در جهت سه آرمان استقلال، آزادی و جمهوری اسلامی؛ حمایت از مستضعفین جهان به‌ویژه مسلمین عالم و مبارزه با کلیه مظاهر باطل در هر بعدی؛ اعتقاد به قانون اساسی؛ اعتقاد به انقلاب فرهنگی به عنوان زیربنای تمامی انقلابات.	فرهنگ‌سازی؛ جریان‌سازی سیاسی؛ روشنگری و اطلاع‌رسانی	دانشجویان	ملی	تعقیب آرمان‌های جنبش دانشجویی (در رأس آن‌ها دو آرمان عدالت و آزادی)	دفتر تحکیم وحدت

با تأملی در محتوای مطالب جدول فوق، می‌توان مواردی را به عنوان تحلیل اجزای بیانیه مأموریت سازمان‌های مورد مطالعه بیان نمود: وجود روح نفع‌رسانی عمومی در فلسفه وجودی سازمان‌ها، گستردگی حوزه جغرافیایی، گستردگی دامنه مخاطبان و استفاده‌کنندگان از خدمات و محصولات، ارائه محصولات و خدمات عام‌المنفعه و تأکید بر هنجارسازی درونی به منظور ارائه هرچه بهتر این خدمات توسط اعضا، تأکید بر ماهیت خاص داوطلبانه و آرمان‌گرایانه به عنوان مهم‌ترین بخش ارزش‌های سازمانی.

۲. تجزیه و تحلیل استراتژی‌های سازمانی

۲-۱. آموزش

یکی از موضوعات اساسی مدنظر در استراتژی‌های سازمان‌های مورد مطالعه، توجه به موضوع آموزش و اهمیت آن در توسعه و بقای سازمانی است. به طور کلی دو رویکرد اساسی در استراتژی‌های آموزشی سازمان‌های مورد مطالعه وجود دارد:

الف- ارائه خدمات آموزشی به اعضای داوطلب سازمان‌ها با هدف بهره‌وری نیروی انسانی و آمادگی هرچه بیشتر اعضا در مواقع مورد نیاز.

ب- برگزاری دوره‌های آموزشی برای عموم به عنوان یکی از استراتژی‌های تحقق مأموریت و یکی از کارکردهای آرمان‌گرایانه سازمان.

به عنوان مثال در حالی که سازمان جوانان جمعیت هلال احمر به منظور استمرار ارتباط با اعضای خود اقدام به برگزاری دوره‌های آموزشی مختلف می‌نماید و یا سازمان پیشاهنگی پسران امریکا با هدف آموزش ارزش‌های اجتماعی و مبانی شهروندی به نسل جوان، اقدام به تدوین جزوات آموزشی برای حوزه‌ها و واحدهای عملیاتی خود می‌نماید، سازمان صلیب سرخ امریکا برنامه‌های آموزشی زیادی را برای جوامع سراسر امریکا به اجرا می‌گذارد که زمینه‌های مختلفی از جمله کمک‌های اولیه و پیشگیری از ابتلا به بیماری‌های واگیردار را دربر می‌گیرد. همچنین سپاه ملی امریکا استفاده از اصول آموزش خدمات را برای تداوم بخشیدن به فعالیت‌های اجتماعی داوطلبان به عنوان یکی از سیاست‌های مدنظر در راستای تحقق مأموریت خود معرفی می‌نماید و نیز یادگیری خدمات اجتماعی را از طریق افزودن این مواد آموزشی به برنامه‌های درسی دانش‌آموزان و دانشجویان به عنوان یکی از استراتژی‌های خود در سال‌های ۲۰۱۰ - ۲۰۰۶ برگزیده است.

شاید بتوان علت تاکید بر آموزش به عنوان یکی از موضوعات استراتژیک در این گروه از سازمان‌ها را نقش آموزش در توسعه مهارت‌های انسانی به عنوان یکی از عناصر مهم ظرفیت سازمانی دانست. اهمیت این موضوع تا بدان جاست که آموزش در بسیاری از موارد طراحی ساختار سازمانی را نیز تحت تاثیر قرار داده است، به طوری که در اکثر سازمان‌های مورد مطالعه، واحد آموزش به عنوان یکی از عناصر اصلی ساختار سازمانی پیش بینی شده است.

۲-۲. ظرفیت‌سازی و جذب

هر سازمان غیرانتفاعی برای افزایش تاثیر اجتماعی خود باید به توسعه ظرفیت‌های سازمانی اقدام کند. یکی از مهم‌ترین اقداماتی که سازمان‌ها در این راستا انجام می‌دهند، اتخاذ استراتژی‌های مناسب در زمینه توسعه منابع انسانی است. به طوری که یکی از عمده‌ترین اهداف سازمان‌های داوطلبانه را می‌توان افزایش تعداد اعضا دانست. به عبارت دیگر این سازمان‌ها به دنبال آن هستند تا بتوانند با افزایش تعداد اعضای خود، توان فکری، اجرایی و عملیاتی سازمان را در دستیابی به اهداف و مأموریت‌های سازمانی افزایش دهند. در این راستا

یکی از استراتژی‌های مشترک مورد تأکید در اسناد سازمان‌های مورد مطالعه، موضوع جذب نیرو و بالا بردن تعداد اعضای این سازمان‌ها می‌باشد. علاوه بر این رویکرد حائز اهمیت دیگری که می‌توان از آن به عنوان یکی از استراتژی‌های جذب نام برد، شبکه‌سازی و تلاش در جذب همکاری سازمان‌هایی است که در حوزه‌های مأموریتی با سازمان دارای وجوه اشتراک می‌باشند. در واقع می‌توان گفت سازمان‌ها در این رویکرد به دنبال آن هستند تا از ظرفیت‌ها و توانمندی‌های سازمان‌های مشابهی که در برخی اهداف و حوزه‌های مأموریتی اشتراکاتی با سازمان آنها دارند، استفاده نمایند و بدین طریق ساختار خود را به صورت شبکه‌ای در حوزه وسیع‌تری گسترش دهند. به عنوان مثال در این رابطه سازمان پیشاهنگی پسران آمریکا، شناسایی و دعوت از سازمان‌های محلی، منطقه‌ای و ملی مرتبط و متحدین استراتژیک را به عنوان یکی از استراتژی‌های سازمانی خود در سال‌های ۲۰۱۰ - ۲۰۰۶ تعیین نموده است. همچنین سازمان جوانان جمعیت هلال احمر، همکاری با سایر سازمان‌ها و شبکه‌های جوانان در جهت بهره‌گیری از دانش و تجربه آنها و هر گونه همکاری بر اساس اهداف مشترک و منطبق بر اصول نهضت را به عنوان یکی از استراتژی‌های سازمانی خود برگزیده است. سپاه ملی امریکا نیز اساساً شبکه‌ای از صدها سازمان غیرانتفاعی محلی، ایالتی و ملی است که در قالب شبکه‌ای از سازمان‌های غیرانتفاعی عمل می‌کند. این سازمان در همین راستا، تقویت مشارکت بخش‌های عمومی و خصوصی را در تمامی برنامه‌ها در دستور کار خود قرار داده و تدوین سازوکارهایی برای ایجاد شبکه‌های اجتماعی قدرتمند، کارا تر و پایدارتر در جهت بسیج داوطلبان برای پاسخ‌گویی به نیازهای محلی را به عنوان بخشی از سیاست‌های مورد توجه، در تدوین استراتژی‌های خود لحاظ نموده است.

تاکید بر منابع انسانی به عنوان اصلی‌ترین سرمایه در این گروه از سازمان‌ها، ریشه در نقش و جایگاه ویژه‌ای دارد که این منبع ارزشمند در تحقق رسالت و مأموریت این سازمان‌ها ایفا می‌کند و بی‌تردید این سازمان‌ها برای گسترش حوزه نفوذ و تاثیر خود چاره‌ای جز ارتقای کمی و کیفی منابع انسانی خود ندارند.

۲-۳. منابع درآمدی

سازمان‌های داوطلبانه غیرانتفاعی به لحاظ منابع مالی می‌توانند مستقل و یا وابسته به حاکمیت فعالیت نمایند. به طوری که دولت‌ها با توجه به اهداف خاص این سازمان‌ها حاضر به تأمین تمام و یا بخشی از منابع مالی این سازمان‌ها می‌شوند. همچنین کمک‌های مردمی و حمایت‌های مالی سایر سازمان‌های حامی یکی دیگر از منابع عمده تأمین مالی این گروه از سازمان‌ها محسوب می‌شود. این در حالی است که سرمایه‌گذاری در برخی از سازمان‌های مورد مطالعه (سازمان صلیب سرخ آمریکا) به عنوان یکی از منابع درآمدی معرفی شده است. در مجموع می‌توان گفت منابع دولتی، کمک‌های مردم و سایر سازمان‌های همسو و سرمایه‌گذاری سه منبع اصلی تأمین مالی این سازمان‌ها محسوب می‌شوند.

نکته حائز اهمیت در این رابطه، تدوین استراتژی‌هایی در جهت تقویت هر چه بیشتر بنیه مالی سازمان و شعبات محلی است. به عنوان نمونه سازمان پیشاهنگی پسران آمریکا تأکید راهبردی سالیانه خود را در سال ۲۰۰۷، تقویت بنیان مالی شوراهای محلی تعریف کرده است. البته بدیهی است این رویکرد در سازمان‌هایی که به طور کامل از منابع دولتی تأمین می‌شوند (سپاه ملی آمریکا) کمتر به چشم می‌خورد. لذا در مجموع به نظر می‌رسد این سازمان‌ها بر اساس میزان وابستگی به منابع مالی دولتی از حساسیت کم و بیش قابل توجهی نسبت به موضوعات مالی برخوردارند. البته لازم به ذکر است یکی از اصول پذیرفته شده و مورد تأکید در این گروه از سازمان‌ها این است که وابستگی‌های مالی به دولت‌ها موجب ایجاد محدودیت و کاهش استقلال عمل این سازمان‌ها در تحقق اهداف و آرمان‌هایشان نگردد.

۲-۴. انتقال تجربه

یکی دیگر از موضوعات مشترکی که مورد توجه سازمان‌های مورد مطالعه قرار گرفته است، مقوله انتقال تجربه پیشکسوتان در این سازمان‌ها به نسل‌های آتی، پیش‌بینی راهکارهای مناسبی در این خصوص است. آنچنان که سازمان جوانان جمعیت هلال احمر از رهبران جوان خود می‌خواهد به عنوان حلقه واسطی جوانان را به سایر اعضای نهضت، در سطوح مختلف مرتبط

سازند. همچنین سپاه ملی آمریکا استفاده از تجارب نسل‌های پیشین را به عنوان یکی از موضوعات استراتژیک خود معرفی نموده و استراتژی‌های خاصی را در این خصوص تدوین نموده است. در برخی دیگر از این سازمان‌ها نیز فعالیت افراد جوان و اعضای جدیدالورود در کنار افراد با تجربه و مسن‌تر به عنوان یکی از استراتژی‌های سازمانی این سازمان‌ها معرفی شده است. راهکار دیگری که در برخی سازمان‌های ارزش‌گرا برای انتقال تجربه پیش‌بینی شده است، تعریف سلسله‌مراتبی برای ارتقای افراد می‌باشد. در این ساختار هر فردی به موازات افزودن بر دانش و تجربیات خویش و نیل به دستاوردهای قابل توجه، در سلسله‌مراتب سازمانی ارتقا می‌یابد و سرپرستی و نظارت بر یک گروه مشخص از داوطلبین جوان‌تر به او واگذار می‌شود. این فرد موظف است ضمن هدایت افراد جوان‌تر گروه خود، آنان را برای انجام بهتر وظایف خویش آماده سازد. بدین ترتیب سازمان از یک ساختار خوشه‌ای تشکیل می‌یابد که از گروه‌ها و واحدهای کوچک‌تر شروع گردیده و به تدریج با پیوستن این خوشه‌ها، به راس سازمان می‌رسیم. در این ساختار انتقال تجربه از راس هرم (مدیریت ارشد) به مسئولین واحدهای فرعی و در نهایت اعضای داوطلب جوان انجام می‌گردد. مثال بارزی از این شیوه انتقال تجربه را در سازمان پیشاهنگی پسران آمریکا می‌یابیم. یکی دیگر از سازوکارهایی که در جهت انتقال تجربه نسل‌های متوالی به یکدیگر در این گروه از سازمان‌ها پیش‌بینی شده است، ارتقای جایگاه اعضا بر اساس سابقه فعالیت آنها در سازمان است. بنابراین یکی از الزامات موفقیت این سازمان‌ها در بلندمدت، اتخاذ تدابیر مناسبی در جهت انتقال تجربیات نسل‌های متوالی به یکدیگر می‌باشد.

۲-۵. ارزیابی عملکرد

یکی از موضوعات مورد توجه در استراتژی‌های سازمان‌های مورد مطالعه، مقوله ارزیابی عملکرد فردی و سازمانی است. آنچنان‌که برخی سازمان‌ها، مکانیزم‌های خاصی را نیز در این زمینه پیش‌بینی کرده‌اند. تأکید خاص بر ارزیابی عملکرد، در این سازمان‌ها می‌تواند به عنوان ابزاری در جهت ضمانت بقای این سازمان‌ها و جلوگیری از اعمال سلیقه شخصی و به تبع

انحراف از آرمان‌های بنیادین سازمان تلقی گردد. آنچنان که سازمان صلیب سرخ آمریکا نظارت و محافظت از انسجام اعضا و تضمین همراهی آنها با اصول بنیادین نهضت را به عنوان یکی از اقدامات اساسی در تحقق استراتژی تقویت اجزای جمعیت معرفی نموده است. برخی از مصادیق این موضوع در سازمان‌های مورد مطالعه عبارتند از: مرور گزارشات سالانه زیربخش‌ها توسط یک شورای مرکزی، پیش بینی سازو کارهایی خاص برای تقدیر از دستاوردهای فردی اعضا، تعریف نقاط عطف سالانه برای سازمان (که نشان‌گر میزان پیشرفت سازمان در دستیابی به اهداف برنامه استراتژیک است)، ارزیابی تصویر عمومی سازمان در اذهان مردم از طریق مصاحبه و نظرسنجی، پیش بینی یک بازوی نظارتی متشکل از کارشناسان و خبرگان در جهت نظارت دائمی بر عملکرد سازمان، ترویج فرهنگ خودارزیابی در تمامی سطوح سازمان (به دلیل ساختار غیربوروکراتیک این سازمان‌ها، و عدم امکان استفاده از یک سیستم ارزیابی عملکرد رسمی).

۲-۶. ساختارهای مدیریتی و تصمیم‌سازی

بررسی مستندات مرتبط با روش‌های مدیریتی و ساختارهای تصمیم‌سازی سازمان‌های مورد مطالعه نشان می‌دهد که این سازمان‌ها عمدتاً از الگوی مدیریت شورایی در رأس هرم سازمانی خود استفاده نموده‌اند. به طوری که اکثر قریب به اتفاق این سازمان‌ها توسط هیأت مدیره و یا شورای مرکزی اداره می‌شوند. شیوه غالب تعیین اعضای هیأت مدیره و یا شورای مرکزی در این سازمان‌ها نیز ترکیبی از دو روش انتخابی و انتصابی است.

به طور کلی عموماً رئیس هیأت مدیره، توسط یکی از مقامات حکومتی (رئیس جمهور، مجلس ملی، رئیس سازمان حکومتی بالا دست و ...) و بقیه اعضا نیز از طریق برگزاری انتخابات عمومی تعیین می‌شوند. ساختار مدیریت ارشد و نحوه تعیین اعضای پنج سازمان مورد بررسی، در جدول شماره (۵)، آمده است.

یکی از رویکردهای مورد تاکید در نحوه مدیریت کلان سازمان‌های مورد مطالعه، اتخاذ تدابیری در جهت تفکیک وظایف اجرایی از وظایف سیاست‌گذاری و هدایت کلان است. به

عنوان نمونه، سپاه ملی آمریکا با انتصاب یک مدیر اجرایی ارشد و تفویض وظایف اجرایی به وی، وظیفه هیأت مدیره را صرفاً محدود به تعیین خط مشی‌ها و جهت‌گیری‌ها کلان سازمان نموده است. سازمان صلیب سرخ آمریکا نیز با تفویض اختیارات به مدیران شعب منطقه‌ای و شهری در صدد کاهش بار مسائل اجرایی است. در ساختار سازمان پیشاهنگی پسران آمریکا نیز شورای محلی در مناطق و نواحی، سطوح مختلف اجرایی سازمان را تشکیل می‌دهند. لذا به نظر می‌رسد این رویکرد علاوه بر اینکه به لحاظ مبانی نظری علم مدیریت سازمان، موجب چالاکتی و چابکی مغز متفکر سازمان می‌گردد، به طور خاص در این گروه از سازمان‌ها ضمن تقویت شعب محلی، انعطاف ساختاری سازمان را به همراه دارد.

۲-۷. ساختار سازمانی

به طور کلی سازمان‌های مورد مطالعه دارای ساختارهای مرکبی بوده و ویژگی‌هایی از تمام انواع ساختارهای سازمانی را به عاریت گرفته‌اند، به طوری که می‌توان گفت هیچکدام از این سازمان‌ها از یک شکل سازمانی ساده برخوردار نمی‌باشند. در طراحی ساختار این سازمان‌ها، از رویکردهای مختلفی مانند طراحی بر مبنای وظیفه، منطقه جغرافیایی، محصول خدماتی، نوع فرایند، جمعیت هدف (ارباب رجوع) و سازماندهی ماتریسی استفاده شده است. نکته مشترک در بین این سازمان‌ها و شاید تمامی سازمان‌های عام‌المنفعه، عدم پرداختن کافی به مقوله طراحی سازمان می‌باشد. به گونه‌ای که در کمتر سازمانی از این دست، می‌توان سند رسمی حاوی نمودار سازمانی مصوب یافت و اطلاعات لازم درباره ساختار سازمانی را اغلب باید از طریق استنباطی بدست آورد. جدول شماره (۵)، شکل غالب در طراحی ساختار این سازمان‌ها را نشان می‌دهد. لازم به ذکر است که سازمان‌های تحت مطالعه به طور کامل از ساختارهای یادشده پیروی نمی‌کنند و تنها با تقریب می‌توان گفت که چه شکل سازمانی در طراحی ساختار آنها، شکل مسلط به شمار می‌آید.

جدول شماره (۵)، ساختارهای مدیریتی در سازمان‌های مورد مطالعه

ساختار سازمانی	نحوه تعیین	ساختار رأس هرم سازمانی	سازمان
طراحی بر مبنای منطقه جغرافیایی	ترکیبی از اعضای منتصب از سوی رئیس جمهور و منتخب از سوی نمایندگان شعب محلی	هیأت حکام	سازمان صلیب سرخ آمریکا
ماتریسی	منتخب از سوی رئیس جمهور	هیأت مدیره	سپاه ملی آمریکا
وظیفه‌ای	ترکیبی از اعضای منتصب از سوی کنگره آمریکا و منتخب از بین نمایندگان شورای محلی	شورای ملی سازمان	سازمان پیشاهنگی پسران آمریکا
وظیفه‌ای	منتخب از سوی رئیس جمعیت هلال احمر	رئیس سازمان	سازمان جوانان جمعیت هلال احمر
وظیفه‌ای	منتخب از سوی نماینده دفاتر دانشگاه‌ها	شورای مرکزی	دفتر تحکیم وحدت

یکی دیگر از نکات قابل تامل در این قسمت، نحوه اتصال این سازمان به بدنه حاکمیت است. به طوریکه نتایج بررسی مستندات در سازمان‌های مورد مطالعه نشان می‌دهد که اساساً این سازمان‌ها در سلسله مراتب ساختار اداری دولت‌ها نمی‌گنجد و معمولاً زیر نظر بالاترین مقام سازمان دولتی بالا دست و یا حتی بالاترین مقام اجرایی کشور فعالیت می‌نمایند. به عنوان مثال در سازمان صلیب سرخ آمریکا رئیس جمهور، رئیس افتخاری هیأت حکام می‌باشد. این مطلب می‌تواند نشان‌دهنده اهمیت نقش و جایگاه این گروه از سازمان‌ها از دیدگاه دولت‌ها باشد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که تعریف این سازمان‌ها در ساختار بروکراتیک حاکمیتی عملاً موجب کاهش قدرت عمل این سازمان‌ها شده که این امر با ماهیت منعطف و غیر سلسله مراتبی این سازمان‌ها در تعارض است.

بررسی مستندات مربوط به سازمان‌های مورد مطالعه نشان می‌دهد که هر یک از سازمان‌های مذکور، بر اساس آرمان مورد نظر، اقدام به تدوین مأموریت سازمانی خود نموده‌اند که ضمن آن به بیان فلسفه وجودی، ارزش‌های سازمانی، محصولات و خدمات قابل ارائه به جامعه مخاطبان، محدوده فعالیت مخاطبان و ... مبادرت نموده‌اند.

ج. یافته‌های تحلیل سیستمی

پرسش سوم مقاله آنکه بسیج دانشجویی چه کارکردهایی دارد؟ با توجه به ماهیت و شاخصه‌های تشکل بسیج به عنوان یک تشکل مردمی و انقلابی، و اینکه بسیج دانشجویی به عنوان یک تشکل برخاسته از جامعه دانشجویی کشور که در قالب حرکتی مردمی و بر پایه اهداف غیر مادی مشترک شکل گرفته و تحقق اهداف و آرمانهای مشترکی را دنبال می‌کند، این تشکل در طیف سازمان‌های غیر انتفاعی داوطلبانه قرار دارد. بر این اساس که بحث در خصوص نحوه شکل‌گیری، نحوه مدیریت و ادامه حیات این گونه حرکت‌های اجتماعی و نیز تحلیل موفقیت و یا عدم موفقیت این حرکتها، در حوزه علوم اجتماعی و بطور خاص حوزه جنبش‌های اجتماعی^۱ مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد، حوزه جنبش‌های اجتماعی در علوم اجتماعی به عنوان حوزه نظری تحقیق تعیین شده است.

در این مطالعه، ضمن مقایسه نوع نگرش شش نظریه (نظریه رفتار جمعی؛ نظریه بسیج منابع؛ نظریه جنبش‌های اجتماعی نهادینه شده نسل اول و دوم؛ نظریه فرآیند سیاسی؛ نظریه جنبش روشنفکری؛ نظریه جنبش‌های اجتماعی نوین) به موضوع جنبش‌های اجتماعی (جدول ۶)، مناسب‌ترین نظریه در تبیین نقش‌های بسیج دانشجویی (یعنی بسیجی و دانشجویی) معرفی شده است. لازم به ذکر است با توجه به تخصصی بودن حوزه ادبیات نظری تحقیق و وجود تحلیل‌های مختلف ارائه شده در مورد هر نظریه، در اینجا صرفاً به ارائه کلیات مورد وفاق صاحب‌نظران در مورد هر نظریه اکتفا شده است.

^۱.Social Movement

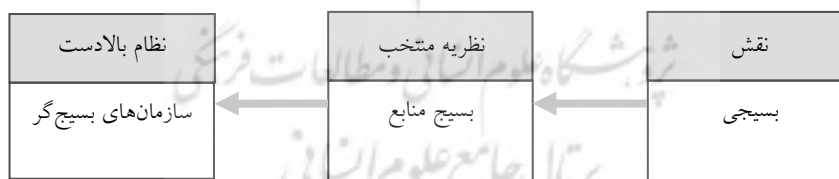
جدول (۶): مقایسه نظریه‌های مختلف جنبش‌های اجتماعی

معیار مقایسه نظریه	گونه‌های جنبش	سازمان‌دهی	سطح توسعه اجتماعی	بستر ایجاد جنبش	سبب اصلی بروز جنبش	دلایل موفقیت جنبش	گستره جنبش	بازیگران
رفتار جمعی	- جنبش‌های تمامیت‌گرایانه (فائیسیم، کمونسم)	ضعیف	جوامع توده‌ای	اقتصادی-اجتماعی	نارضایتی جمعی و گسترش تضادهای طبقاتی	رهبری فرهمند، نیرومندی انگیزه‌ها و ایدئولوژی اولیه	ملی	توده مردم، رهبران فرهمند
بسیج منابع (صوری، ۱۳۸۱)	- جنبش‌های حقوق مدنی - جنبش‌های ضد جنگ و ضد جهانی سازی - گروه‌های مدافع ارزش‌ها - جنبش‌های دانشجویی	بسیار قوی	جوامع در حال توسعه و یا مستقر	اجتماعی-سیاسی	واکنش به تحولات اجتماعی، تلاش برای سازگاری با نیازهای اجتماعی نوین، فرصت‌های جدید اجتماعی	مدیریت و بسیج موفق منابع بالقوه و بالفعل	ملی و فراملی	دانشجویان و روشنفکران به عنوان رهبر، توده مردم به عنوان بدنه جنبش
جنبش‌های نهادینه شده نسل اول و دوم	- جنبش‌های لیبرالی و مشروطه خواهی قرن ۱۸ و ۱۹ - جنبش‌های کارگری - جنبش‌های دوقلایی	قوی	جوامع پیشامدرن	سیاسی-اقتصادی	تضاد طبقاتی، عدم وجود عدالت اجتماعی و استبداد و دیکتاتوری	رهبری قدرتمند و موفق	ملی و فراملی	دوقلایان کارگران توده‌های مردم
مدل فرآیند سیاسی	- اعتراضات سیاسی در قالب به چالش کشیدن نظم سیاسی موجود - جنبش‌های دانشجویی	متوسط	جوامع مدرن و عمدتاً توسعه یافته	سیاسی	انسداد فضای سیاسی، عدم دسترسی عموم به مرصه سیاسی، بورلیاتی صف بندی‌های سیاسی، وجود منازعات سیاسی میان نخبگان	استفاده بهینه از ساختار فرصت سیاسی	ملی	بازیگران سیاسی نهادی از یکسو و طبقه متوسط از سوی دیگر

چنانچه اشاره شد، چهار نظریه رفتار جمعی، بسیج منابع، جنبش‌های نهادینه شده نسل اول و دوم و فرایند سیاسی، کاربرد عام در تبیین و تفسیر جنبش‌های اجتماعی دارند. بنابراین نظریه‌ای که بتواند نقش بسیجی‌گری بسیج دانشجویی را تبیین کند، بایستی از بین این چهار نظریه انتخاب شود. با بررسی جدول شماره (۶) و بررسی معیارهای مقایسه آن‌ها می‌توان مطلب زیر را استخراج نمود: بسیج دانشجویی در نقش بسیجی خود، جنبشی ارزش‌گرا است که دارای سطح مناسبی از سازمان‌دهی بوده و با استفاده از مدیریت موفق منابع بالقوه و بالفعل به دفاع از ارزش‌های اسلام و انقلاب در برابر جریان‌های منحرف و استحاله‌گرا می‌پردازد. نظر به گونه‌شناسی جنبش بسیج دانشجویی و بازیگران اصلی آن، نظریه‌های رفتار جمعی و جنبش‌های نهادینه شده نسل اول و دوم انتخاب مناسبی بشمار نمی‌روند. از سویی بسیج دانشجویی به دنبال به چالش کشیدن نظم سیاسی موجود نبوده و در پی انسداد فضای سیاسی ظهور ننموده است. در نتیجه نظریه فرایند سیاسی نیز انتخاب مناسبی برای تبیین علمی این حرکت نیست. با توجه به مصادیق ذکر شده تنها نظریه بسیج منابع می‌تواند بنیان نظری لازم برای توجیه و تفسیر این حرکت را فراهم نماید.

در بررسی نقش دانشجویی بسیج دانشجویی نیز به دو نظریه جنبش‌های روشنفکری و جنبش اجتماعی نوین توجه شده است. این دو نظریه در اصل بر پایه مطالعه جنبش‌های دانشجویی دهه‌های اخیر و در پاسخ به ناتوانی نظریه‌های کلاسیک در تبیین همه جانبه جنبش‌های دانشجویی استخراج شده‌اند. بنابراین نظریه مناسب برای تبیین نقش دانشجویی را از بین این دو نظریه استخراج شده است، بطوری که می‌توان ادعا نمود: بسیج دانشجویی در نقش دانشجویی خود، یک جنبش دانشجویی آرمان‌گرا است. همچنین این جنبش دانشجویی به دنبال رهبری توده‌ها نیست و بازیگران اصلی و بدنه جنبش از خود دانشجویان تشکیل شده‌اند. در طرف مقابل نظریه جنبش روشنفکری، بازیگران اصلی را روشنفکران و بدنه را توده‌های مردم قرار می‌دهد. بنابراین نظریه مناسب برای تبیین نقش دانشجویی بسیج دانشجویی، نظریه جنبش اجتماعی نوین می‌باشد.

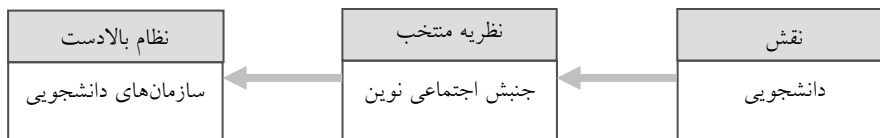
بنابراین دو نظریه «بسیج منابع» و «جنبش‌های اجتماعی نوین» برای تبیین نقش‌های مختلف بسیج دانشجویی برگزیده شدند. نظریه بسیج منابع در مورد حرکت‌هایی به کار می‌رود که دارای سازمان‌دهی قوی بوده و منبع استراتژیک اصلی آن‌ها را نیروی انسانی تشکیل می‌دهد. این گونه سازمان‌ها در ادبیات علوم اجتماعی و مدیریت، به نام سازمان‌های بسیج‌گرا^۱ موسومند. لذا در شناسایی نظام بالادست نقش بسیجی، سازمان‌های بسیج‌گر معرفی شده‌اند.

شکل ۷: نظام بالادست نقش بسیجی

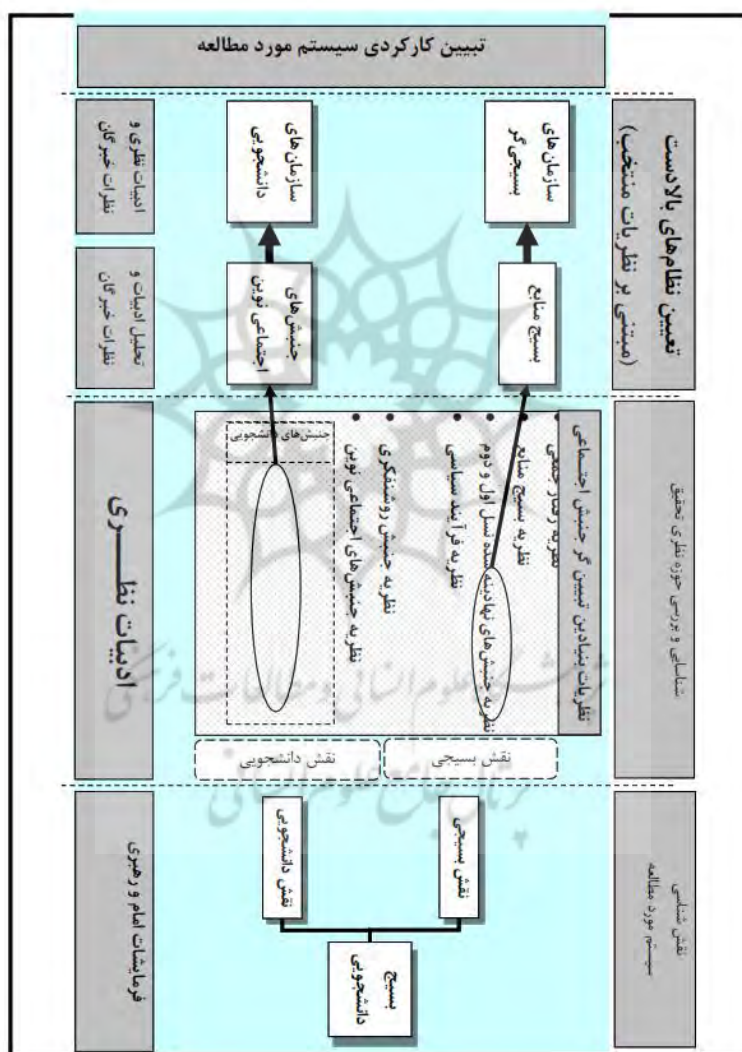
نظریه جنبش‌های اجتماعی نوین نیز به‌طور خاص در تبیین حرکت‌های سازمان یافته دانشجویی تدوین شده است. لذا نظام بالادست نقش دانشجویی، سازمان‌های دانشجویی معرفی شده‌اند.

^۱. Mobilizing organizations

شکل ۸: نظام بالادست نقش دانشجویی

بنابراین مدل زیر در تبیین فرآیند بررسی حوزه ادبیات نظری مطالعه قابل ارائه است.

شکل ۹: مدل تبیین فرآیند بررسی حوزه ادبیات نظری

یک سازمان بسیج‌گر، سازمانی است که سرمایه اصلی آن را نیروی انسانی تشکیل داده و اهداف یک جنبش اجتماعی را پیگیری می‌کند. این سازمان برای تحقق اهداف خود از فنون بسیج‌گری همچون جذب نیروهای داوطلب، ترغیب مردم به پشتیبانی مادی و معنوی از اهداف سازمان و فرهنگ سازی استفاده می‌نماید. نهادهای دولتی، سازمان‌های اجتماعی، سازمان‌های مذهبی و سازمان‌های غیرانتفاعی از جمله سازمان‌های بسیج‌گر محسوب می‌شوند. مدل عام مرجع کارکردی وظایف یا فعالیت‌های درونی سیستم را مورد توجه قرار می‌دهد. کارکرد یا نقش هر سیستم در سه عنوان به نمایش در می‌آید: مأموریت^۱، مدیریت حیات^۲ و مدیریت منابع^۳. این عوامل مجموعه اطلاعات توصیفی لازم و کافی از کارکردهای سیستم را فراهم می‌سازند. مأموریت، هدف سیستم را شرح می‌دهد، مدیریت حیات به سیستم برای دستیابی به هدف موجودیت می‌دهد تا با استفاده از منابع در راستای تحقق آن گام بردارد. به علاوه استفاده از منابع هم برای تحقق اهداف است و هم برای حفظ حیات سیستم. وجود این سه عامل، مجموعه بستره‌ای را فراهم می‌سازد که پیگیری مستمر هدف‌های سیستم را امکان‌پذیر می‌سازد. به سه عامل مأموریت، مدیریت حیات و مدیریت منابع «مجموعه مدیریت»^۴ اطلاق می‌شود.

جدول شماره (۷). کارکردهای سیستمی سازمان‌های بسیج‌گری

کارکردها	حوزه کارکردی
ایجاد درک عمومی از اهداف آرمان‌گرایانه سازمان در جامعه مخاطب	مأموریت
ارائه خدمات مستقیم عام المنفعه به جامعه مخاطب	
حفظ و یا تغییر ساختار اجتماعی موجود (جنبش اجتماعی ارزش‌گرا)	
راهبری تحولات اجتماعی (به عنوان یکی از الزامات انکارناپذیر جوامع در حال توسعه) با استفاده از مدیریت منابع	

¹ Mission

² Viability

³ Resource Management

⁴ Management Set

ادامه جدول شماره (۷). کارکردهای سیستمی سازمان‌های بسیج‌گری

کارکردها	حوزه کارکردی
ایجاد منابع بالقوه (فرهنگ سازی)	منابع
به فعل درآوردن منابع بالقوه	
توانمندسازی اعضای داوطلب	
نهادینه سازی ارزش‌های سازمانی در بین اعضا (تبدیل بسیج هدفمند اعضا به بسیج فطری)	
ارجحیت حفظ حیات به تحقق مأموریت	تداوم حیات
تربیت کادر حرفه‌ای برای رهبری سازمان	
تطبيق ساختار سازمانی با منابع در دسترس	

کارکردهای سیستمی سازمان‌های دانشجویی نیز طبق تقسیم‌بندی مدل عام مرجع در ادامه

خواهد آمد.

جدول (۸). کارکردهای سیستمی سازمان‌های دانشجویی

کارکردها	حوزه کارکردی
تاکید اهداف سازمان بر موضوعات و دغدغه‌های غیر اقتصادی	مأموریت
رهبری فکری جنبش‌های اجتماعی (به ویژه در جنبش‌های روشنفکری و حتی در جنبش‌های اجتماعی نهادینه نسل اول و دوم)	
نقد درون‌گفتمانی و اصلاحی (البته در برخی موارد نقد رادیکالی)	
مأموریت آرمان‌گرایانه تاریخی برآورده نشده در نسل پیشین	
دفاع از حوزه‌های ارزشی خاص به‌جای حمله به کلیت نظام اجتماعی و تلاش برای بازسازی کامل اجتماع	
آموزش و تربیت رهبران سیاسی جامعه از طریق آموزش‌های ارزش‌مندی در غالب شیوه‌های مشارکت پارلمانی، سخنرانی در مجامع عمومی و آموزش رفتار سیاسی	
انطباق اشکال سازمانی و شیوه‌های عمل با ارزش‌های مورد نظر جنبش (به عنوان یک کارکرد ساختاری)	

ادامه جدول (۸)، کارکردهای سیستمی سازمان‌های دانشجویی

کارکردی	حوزه
کارکردها	
آموزش و کمک به توسعه سیاسی و تقویت قدرت تحلیل سیاسی در دانشجویان (به ویژه در جوامع در حال توسعه)، به جای درگیر شدن با نظام‌های گسترده سیاسی دولت‌ها از طریق ابزارهایی همچون آموزش‌های همگانی	
ایجاد تعهدات (ادعاها) محدود در اعضا به جای داعیه ایجاد اصلاحات گسترده در نیازهای عمومی افراد	
هویت سازی مبتنی بر سنت‌های مذهبی در دانشجویان (خاص سازمان‌های دانشجویی مذهبی) برآورده ساختن نیازهای احساسی و فکری دانشجویان (حوزه موضوعات صنفی)	
اجتماعی سازی دانشجویان (در حوزه‌های مختلف سیاسی و اجتماعی) و تقویت ارزش‌های میهن پرستانه و ملی گرایانه در دانشجویان	
اصلی ترین نهاد شکل دهنده نگرش‌ها و باورها در دانشجویان (به ویژه در جوامعی با جهت گیری‌های ارزشی سنتی)	
ابزار ارتباطی مؤثر بین دو عنصر کلیدی نظام آموزش عالی در کشورها یعنی دانشجویان و سیستم آموزشی	
نیروی واکنش‌گر و حامی عناصر سنتی جامعه (همچنین به عنوان یک نیروی چپ‌گرا و رادیکال) پذیرش تداخل افکار در بین اعضا و توجه به حداقل شباهت‌ها به جای تأکید بر لزوم وجود وفاق جمعی (منجر به تشابه این سازمان‌ها به محافل اجتماعی مقطعی و همچنین ایجاد شبکه‌های شخصی از فعالان می‌گردد).	
جایگزینی هویت‌های سیاسی اقتصادی با ترکیبی از هویت‌های انتسابی و هویت‌های برگزیده شخصی و تلاش در جهت برقراری روابط اجتماعی برابر و همیارانه	منابع
حفظ ارتباط با منابع انسانی سازمان در نسل‌های گذشته به عنوان یکی از راهکارهای رفع آسیب کوتاه بودن عمر منابع انسانی و ماهیت سریع‌التغییر این سازمان‌ها	
استفاده از منابع غیر دانشجویی	
ایجاد و تقویت منابع فکری آکادمیک (از طریق ارتباط با اندیشمندان و صاحب‌نظران حوزه‌های مختلف)	
پذیرش تداخل افکار در بین اعضا و توجه به حداقل شباهت‌ها به جای تأکید بر لزوم وجود وفاق جمعی	تداوم حیات
جایگزینی هویت‌های سیاسی - اقتصادی با ترکیبی از هویت‌های انتسابی و هویت‌های برگزیده شخصی در اعضا جنبش و تلاش در جهت برقراری روابط اجتماعی برابر و همیارانه	

د. یافته‌های خبره‌سنجی، ذینفعان و اصلاح مأموریت پیشنهادی توسط مدیران سازمان بسیج دانشجویی

در این مرحله طبق روش نظرسنجی کارشناسی^۱ با خبرگان منتخبی که صاحب‌نظران در مسائل دانشجویی و صاحب مسئولیت در ادوار سازمان بسیج دانشجویی بوده‌اند، مصاحبه انجام گرفته است. به طور کلی می‌توان مجموع نظرات مطرح شده توسط خبرگان را به صورت زیر ارائه نمود:

۱. فلسفه وجودی بسیج دانشجویی

حفظ و حراست از آرمان‌های امام خمینی و انقلاب اسلامی و اجرایی نمودن فرامین رهبری با توجه مقتضیات دانشجویی؛ تبیین و ترویج تفکر بسیج و پیشبرد اهداف انقلاب اسلامی در دانشگاه؛ پر کردن خلاءها و حل نمودن مشکلات نظام؛ ایفای نقش حلقه واصل بین مردم و حکومت؛ مدیریت و تربیت نخبگان

۲. مخاطبان بسیج دانشجویی و گستره جغرافیایی آن

در گستره دانشگاه: اعضاء بسیج دانشجویی، دانشجویان و سایر دانشگاهیان؛ در گستره جامعه: سایر بسیجیان، اقشار ملت؛ در گستره بین‌المللی: دانشجویان مسلمان و غیرمسلمان در سراسر جهان

۳. خدمات و محصولات بسیج دانشجویی

تربیت و توانمندسازی اعضاء بسیج دانشجویی و کادرسازی برای انقلاب؛ تولید برنامه و مطالبه‌گری در راستای خلاءهای تخصصی نظام؛ حفظ و پیشبرد اهداف انقلاب در حوزه‌های علمی، فکری، فرهنگی و سیاسی؛ جریان‌سازی در راستای اهداف انقلاب

۴. ساختار سازمان بسیج دانشجویی

حفظ توأمان وجوه نهادی و تشکلی در بسیج دانشجویی و تقویت وجهه تشکلی بودن آن به ویژه در سطح پایگاه‌ها، حوزه‌ها و نواحی

^۱. Expert Opinion

لازم به ذکر است که نگرش یکسانی در مورد ابعاد مختلف بسیج دانشجویی حتی در میان خبرگان این حوزه نیز وجود ندارد. بر همین اساس می‌توان پیش‌بینی نمود که در میان سایر اقشار ذینفع از جمله مجموعه‌های بالادست شامل سپاه پاسداران و نیروی مقاومت بسیج، نهادهای موازی و مکملی چون اقشار بسیج، نهاد نمایندگی رهبری در دانشگاه‌ها، سایر گروه‌های دانشجویی، نهادهای بالادست دانشگاهی از جمله وزارتخانه‌های علوم و بهداشت و در نهایت دانشجویان نیز تفاوت‌های فکری عمیق‌تری در مورد بسیج دانشجویی وجود دارد.

۱. مأموریت مطلوب پیشنهادی

براساس ورودی‌های پنج‌گانه‌ای که در مدل اجرایی برای تدوین مأموریت در نظر گرفته شد، مأموریت مطلوب سازمان بسیج دانشجویی به صورت زیر پیشنهاد می‌گردد.

الف. تلاش در جهت تربیت نخبگان با هدف الگوسازی و تاثیرگذاری بر روند اداره امور جامعه از میان اعضای رسمی و غیررسمی تشکل بسیج دانشجویی (دانشجویان متعهد به آرمان‌های انقلاب) در حیطه مراکز آموزش عالی.

ب. حفظ، تکامل و تحقق اهداف انقلاب اسلامی با توجه به مقتضیات عمومی دانشجویی.

ج. مشارکت در حل چالش‌های اساسی نظام در حوزه‌های تخصصی، با رویکردی حرفه‌ای و در حیطه ملی و بین‌المللی.

اما از طرفی با در نظر گرفتن دو مأموریت رشد و اثرگذاری در دو عرصه عمومی و تخصصی می‌توان به لحاظ منطقی چهار مأموریت زیر را برای بسیج دانشجویی در نظر گرفت:

جدول (۹): مأموریت‌ها بر اساس عرصه‌ها

مأموریت	عمومی	تخصصی
رشد	۱	۲
اثرگذاری	۳	۴

با توجه به رهنمودهای رهبری و مأموریت‌های فعلی، بررسی مستندات و خبره‌سنجی می‌توان برای بسیج دانشجویی چهار مأموریت مطلوب پیشنهاد نمود:

۱- تربیت نخبگان (صالحین) ۲- نقش‌آفرینی عمومی ۳- رشد تخصصی ۴- نقش‌آفرینی تخصصی

این ساختار کارآمدتر از ساختار فعلی بوده و برنامه‌ریزی در آن، بسیاری از آسیب‌های ساختاری فعلی همچون تداخل وظایف را از بین برده و سیستم چابک‌تر خواهد شد.

جدول (۱۰): مأموریت مطلوب پیشنهادی سازمان بسیج دانشجویی

نقش‌آفرینی تخصصی	رشد تخصصی	نقش‌آفرینی عمومی	تربیت نیرو	
مشارکت در حل چالش‌های اساسی نظام با رویکرد حرفه‌ای و تخصصی	تلاش در جهت رشد دانشجویان در رشته تحصیلی خود با هدف تولید علم و رفع نیازهای جامعه اسلامی	حفظ، پیشبرد و تکامل اهداف انقلاب با توجه به مقتضیات عمومی دانشجویی	تلاش در جهت تربیت نخبگان با هدف تاثیرگذاری بر روند اداره امور جامعه	فلسفه وجودی
حوزه‌های تخصصی	اعضای رسمی و غیررسمی بسیج (دانشجویان انقلابی)	دانشگاه، جامعه و محیط بین‌المللی	اعضای رسمی و غیررسمی بسیج (دانشجویان انقلابی)	مخاطبان
ملی و فراملی	دانشگاه	ملی و فراملی	دانشگاه	گستره
۱- رصد حوزه‌های تخصصی ۲- کمک به حل چالش‌های اساسی نظام در این حوزه‌ها ۳- کمک به ارتقاء و اصلاح نظام آموزشی در حوزه‌های تخصصی	نخبگان متعهد و آماده به کار در جهت اهداف عالی کشور	جریان‌سازی عقیدتی، سیاسی و اجتماعی (خدمت‌رسانی)	نخبگان متعهد و آماده به کار در جهت اهداف عالی کشور	خدمات و محصولات

ادامه جدول (۱۰): مأموریت مطلوب پیشنهادی سازمان بسیج دانشجویی

نقش آفرینی تخصصی	رشد تخصصی	نقش آفرینی عمومی	تربیت نیرو	
۱- روند رو به رشد نگرش علمی در اداره امور کشور ۲- دسترسی به کانونهای تخصصی ۳- امکان استفاده از پتانسیل‌های عمومی دانشگاه	۱- حضور مستمر در فضای علمی دانشگاه ۲- ارتباط زیاد با اساتید و آشنایی با نیازهای جامعه اسلامی	۱- سیر تاریخی و پتانسیل‌های عمومی دانشگاه ۲- امکان حاکمیت جریانات غیرانقلابی بر این جایگاه اثرگذار	۱- دسترسی و ارتباط منحصر بفرد با نخبگان دانشگاهی ۲- روند رو به رشد نقش آفرینی نخبگان در اداره امور جامعه	شایستگی‌های کلیدی

۷. نتیجه گیری

با در نظر گرفتن بسیج دانشجویی ذیل ادبیات سازمان‌های غیرانتفاعی، در این مقاله تلاش شد ضمن بررسی اسناد بالادستی و مبانی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، با انجام مطالعات تطبیقی و سیستمی، و حک و اصلاح نهایی بر اساس نظر خبرگان، مأموریت مطلوب بسیج دانشجویی ترسیم گردد.

گام اول با بررسی مستندات موجود در سابقه نقش آفرینی بسیج دانشجویی در سطوح مختلف انجام گرفت و مأموریت موجود در سه سطح تبیین شد.

سپس با جمع‌بندی موضوعات اساسی مورد اشاره در مأموریت ذکر شده برای سازمان‌های مورد مطالعه در پژوهش تطبیقی، اجزاء تشکیل دهنده بیانیه مأموریت این سازمان‌ها با استفاده از روش تحلیل مضمون، احصا شده و پس از دسته‌بندی نهایی در قالب مضامین زیر طبقه بندی گردید. موارد ذیل اجزای بیانیه مأموریت سازمان‌های مورد مطالعه را تشکیل می‌دهد:

الف) وجود روح نفع‌رسانی عمومی در فلسفه وجودی سازمان‌ها، ب) گستردگی حوزه جغرافیایی، پ) گستردگی دامنه مخاطبان و استفاده‌کنندگان از خدمات و محصولات، ت) ارائه محصولات و خدمات عام‌المنفعه و تأکید بر هنجارسازی درونی به منظور ارائه هرچه بهتر این خدمات توسط اعضا، ث) تأکید بر ماهیت خاص داوطلبانه و آرمان‌گرایانه به عنوان مهم‌ترین بخش ارزش‌های سازمانی. که وجود ایشان در سازمان غیرانتفاعی بسیج دانشجویی مورد تطبیق واقع شد.

مأموریت راهبردهای جنبش اجتماعی بسیج دانشجویی در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

در ادامه با بررسی کارکردهای منتج از تحلیل سازمان‌های دانشجویی و بسیجی‌گر، به نظر می‌رسد کارکردهای بدست آمده نه تنها در حالت تجمیع تناقضی با یکدیگر ندارند، بلکه همانگونه که اشاره شد تجمیع همزمان کارکردی سازمانی دانشجویی که با استفاده از الگوی بسیج منابع مدیریت می‌شود می‌تواند موجب تقویت هر چه بیشتر تشکل بسیج دانشجویی گردد. بر این اساس می‌توان اینگونه بیان نمود که؛ بسیج دانشجویی به عنوان یک سازمان دانشجویی که بر اساس الگوی بسیج منابع سعی در تحقق اهداف خود دارد، ضمن تلاش در جهت توسعه و تقویت منابع انسانی، مالی و نیز گسترش مقبولیت خود در میان دانشجویان، می‌بایست توجه دو سویه‌ای به حفظ حیات و نیز تحقق مأموریت خود داشته باشد. بدین معنا که با الگوی مأموریت منعطف (غیر شکننده)، همواره با ارزیابی شرایط محیطی، تعادل مطلوبی بین کارکردهای خود در راستای تحقق مأموریت و حفظ حیات بوجود آورد.

در ادامه با انجام مصاحبه‌های گوناگون از خبرگان حوزه بسیج دانشجویی و ذینفعان، مأموریت مطلوب در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، به چهار حوزه تربیت نیرو، نقش‌آفرینی عمومی، رشد تخصصی و نقش‌آفرینی تخصصی تبیین شد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

۱. امامیان، سید محمد صادق و مرتضی زمانیان (۱۳۸۶). «ارائه مدل تدوین مأموریت در سازمانهای عمومی و غیرانتفاعی- مطالعه موردی در یک سازمان شهرداری»، پنجمین کنفرانس بین‌المللی مهندسی صنایع
۲. امامیان، سید محمد صادق و مصطفی زمانیان (۱۳۸۶). برنامه‌ریزی استراتژیک سازمان، سازمان بسیج دانشجویی
۳. برایسون، جان. ام (۱۳۸۱). برنامه‌ریزی استراتژیک برای سازمان‌های دولتی و غیرانتفاعی، ترجمه عباس منوریان، مرکز آموزش مدیریت دولتی، چاپ دوم.
۴. جی دیویدهاینگر و توماس آل. ویلن (۱۳۸۱). مبانی مدیریت استراتژیک، ترجمه اعرابی و ایزدی، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، چاپ اول.
۵. رحیم نیا، فریبرز و دیگران، (۱۳۹۱). «تبیین مدل تعاملی رویکرد استراتژیک، فرهنگ سازمانی و محیط، مطالعه موردی: سازمان‌های کوچک و متوسط شهرک صنعتی توس استان خراسان رضوی»، دوفصلنامه راهبردهای بازرگانی، سال نوزدهم، دوره جدید، شماره ۱، صص ۱۲۱-۱۳۴.
۶. رضائیان، علی (۱۳۸۰). مبانی سازمان و مدیریت، تهران، انتشارات سمت.
۷. صبوری، منوچهر (۱۳۸۱). جامعه‌شناسی سیاسی، انتشارات سخن.
۸. فرد آر دیوید (۱۳۸۳). مدیریت استراتژیک، ترجمه سید محمد اعرابی و علی پارسائیان، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، چاپ ششم.
۹. قویدل، حسین و پورنجمی، مجید (۱۳۸۵). تاریخ جنبش دانشجویی ایران. انتشارات: نجم‌الهدی صص ۱۴۲ - ۳۱.
۱۰. گزارش طرح و برنامه سالهای متمادی سازمان بسیج دانشجویی
۱۱. گنجی، شعبانی، باوی (۱۳۸۵). شکل نظم یافته، مرکز مطالعات سازمان، سازمان بسیج دانشجویی

۱۲. مشیرزاده، حمیرا (۱۳۹۴). درآمدی نظری بر جنبش‌های اجتماعی. تهران: پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی.
۱۳. موسوی و دیگران، (۱۳۹۵). ارائه یک مدل تحلیل محیط با رویکرد سیستمی در برنامه‌ریزی گردشگری، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۴۸، شماره ۱، صص ۱-۱۸.
۱۴. مرام نامه دفتر تحکیم وحدت.
۱۵. اساسنامه دفتر تحکیم وحدت.
۱۶. سازمان جوانان جمعیت هلال احمر در یک نگاه، معاونت فرهنگی و امور اجتماعی جمعیت هلال احمر، ۱۳۸۴.
۱۷. آشنایی با حوزه معاونت فرهنگی جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران (سال‌های ۱۳۷۰ الی ۱۳۷۷)
۱۸. کتابچه راهنمای مربی (۱) «تشکیلات و سازمان‌دهی» معاونت آموزشی و پژوهشی، سازمان جوانان جمعیت هلال احمر
۱۹. نهضت بین‌المللی صلیب سرخ و هلال احمر. اداره آموزش سازمان جوانان جمعیت هلال احمر. ۱۳۸۲.
۲۰. تاریخچه، اهداف و وظایف صلیب سرخ، جمعیت هلال احمر و سازمان جوانان، تهیه شده در معاونت آموزشی و پژوهشی سازمان جوانان
۲۱. سیاست‌ها و استراتژی‌های فدراسیون بین‌المللی جمعیت‌های صلیب سرخ و هلال احمر درباره جوانان، ترجمه معاونت آموزشی و پژوهشی سازمان جوانان (جزوه).
22. Sommers, W. B (1991). Relationship between college student organization leadership experience and post college leadership activity. Doctoral dissertation. Oregon State University, OR.
23. A Guide to Strengthening and Sustaining Organizational Achievement”, San Francisco: Jossey-Bass.
24. Bryson, J (2005). Creating and implementing your strategic plan: a workbook for public and nonprofit organizations, John wiley&Sons ,second edition.

25. Bryson, John M (1988). "Strategic Planning for Public and Nonprofit Organizations:
26. David Hussey (1991). Strategy and Planning A Manager's, Guide John Wiley & Sons.
27. David, F. R (1997). "Strategic Management: Concepts and Cases", Prentice Hall.
28. George L.Morrisey (1996). A Guide to Strategic thinking Building your planning Foundation, Jossey-Bons Publishers. San Francisce.
29. Johnson, G (1999). "Exploring corporate strategy", Printice Hall.
30. Morrisey, G., L (1995). "A Guide to Strategic thinking Building your planning Foundation", Jossey-Bons.
31. Rahimnia, F., et al., 2012, Explaining the Interactive Model of Strategic Approach, the Corporate Culture and Environment, a Case study: The Small and Medium Organization of Industrial Town of Tous in Khorasan Razavi Province, Two Quarterly Business Strategies, Vol. 9, No. 1, PP. 121-134. (In Persian)

